

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

І.В. Кокарєв

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Навчальний посібник

Дніпро
2020

УДК 33 (075)
К 597

*Рекомендовано до друку
Науково-методичною радою Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 10 від 19 червня 2019 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ковальчук К. Ф. – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки і менеджменту Національної металургійної академії України;

Твердоступ І. І. – начальник відділу Управління захисту економіки в Дніпропетровській області ДЗЕ НІП України, підполковник поліції.

Кокарєв І. В.

К 597 Основи економічної теорії : навч. посібник / І. В. Кокарєв.
Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 100 с.

ISBN 978-617-7665-84-6

У навчальному посібнику викладено основні навчально-методичні і практичні матеріали для вивчення здобувачами вищої освіти дисципліни «Основи економічної теорії». Він включає найбільш важливі теми відповідно до програми дисципліни.

ISBN 978-617-7665-84-6

© Кокарєв І. В., 2019
© ДДУВС, 2019

ЗМІСТ

Вступ	4
Програма навчальної дисципліни	5
Тематичний план дисципліни	14
3. Теми семінарських занять	15
4. Навчально-методичне забезпечення дисципліни	20
ТЕМА 1. Економічна теорія як наука: предмет, методи і функції	20
ТЕМА 2. Економічна система суспільства	23
ТЕМА 3. Форми організації суспільного виробництва	26
ТЕМА 4. Ринок	32
ТЕМА 5. Підприємство як суб'єкт господарювання	36
ТЕМА 6. Доходи від факторів виробництва	43
ТЕМА 7. Національна економіка та її показники	46
ТЕМА 8. Економічне зростання та циклічний розвиток	50
ТЕМА 9. Регулювання національної економіки	58
ТЕМА 10. Світове господарство і тенденції його розвитку на сучасному етапі	65
5. Завдання для самостійної та індивідуальної роботи	70
5.1. Порядок підготовки рефератів.....	71
5.2. Самостійна робота.....	73
5.3. Індивідуальна робота.....	80
Рекомендована література	88

ВСТУП

Дисципліна «Основи економічної теорії» покликана забезпечити фундаментальну економічну підготовку бакалаврів. Мета її полягає в тому, щоб надати здобувачам теоретичні знання та найпростіші практичні навички щодо механізму функціонування національної економіки в умовах ринкових відносин.

Методика викладання дисципліни «Основи економічної теорії» вимагає системного підходу до опанування слухачами кожної теми. Для цього необхідно вирішити, які питання слід висвітлити на лекціях, а які доцільно винести на обговорення на семінарах та у фіксованих виступах. Логічне структурування дисципліни та передбачені програмою методи її вивчення дають можливість здобувачам засвоїти необхідний обсяг науково-теоретичних і практичних знань, що поглибить цілісне сприйняття процесу функціонування сучасної економіки на національному та загальносвітовому рівнях і сприятиме набуттю норм грамотної економічної поведінки.

Економічна теорія займається способами вирішення різноманітних соціально-економічних завдань і навчає практичній діяльності, а також слугує основою для подальшого успішного вивчення інших економічних дисциплін. Отримані знання вкрай важливі для розуміння таких явищ економічного життя суспільства, як економічне зростання, інноваційна й інвестиційна діяльність, становлення й розвиток системи підприємництва, інфляція, безробіття, функціонування податково-бюджетної та банківської системи країни, економічна політика держави та її ефективність, пояснення процесів, які відбуваються в державі. Економічна теорія розкриває не тільки всі сторони економіки, вона тісно пов'язана з усіма сферами життєдіяльності людини.

Навчальний посібник із дисципліни «Основи економічної теорії» знайомить із навчальною програмою, містить теоретичний і практичний матеріал, який системно розкриває окремі теми. До кожної теми подано рекомендовану літературу, питання для обговорення, завдання, тести і контрольні запитання для самоконтролю засвоєння матеріалу – усе те, що допомагає здобувачам організувати самостійну роботу під час вивчення курсу економічної теорії.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ Й ФУНКЦІЇ

Економічна теорія як наука, її зародження в стародавньому світі. Предмет економічної теорії та специфіка його формування. Функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі економічних наук.

Закони й категорії економічної теорії, їх типи. Ступені пізнання економічних законів, їх використання та практична значимість. Взаємозв'язок економічної теорії та економічної політики.

Методи досліджень в економічній теорії.

Етапи розвитку економічної теорії. Основні школи й течії в економічній теорії. Меркантилізм. Класична політекономія. Марксистська альтернатива. Напрями розвитку економічної теорії на сучасному етапі. Розвиток економічної думки в Україні.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є набуття початкових умінь і навичок самостійної об'єктивної оцінки економічних явищ і процесів, правильного тлумачення ролі господарського законодавства для розвитку економіки, усвідомлення ролі юридичної діяльності в розбудові та зміцненні національної економіки.

Основні поняття: «економіка», «економічна політика», «економічна категорія», «економічний закон», «суб'єктивізм», «волютаризм», «метод пізнання».

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Економічні потреби й економічні інтереси як передумова організації й розвитку суспільного виробництва та формування відносин власності.

Власність як економічна категорія. Типи, види і форми власності.

Власність як детермінантний чинник сукупності економічних відносин суспільства та його економічної системи.

Структура економічної системи. Продуктивні сили, техніко-економічні, організаційно-економічні, виробничі відносини (відносини власності) та господарський механізм як складові економічної системи.

Суперечності між елементами економічної системи як рушійна сила її розвитку. Роль господарського механізму в розв'язанні суперечностей економічної системи.

Типи економічних систем та критерії їх визначення. Система вільного ринку. Командно-адміністративна економічна система. Змішані (поліформічні) системи та моделі переходу до них. Перехідна економічна система та особливості її формування в Україні.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: вивчення цієї теми важливе для формування в курсантів знань економічної сутності відносин власності, особливостей вияву в економіці її різних форм, сутності процесів приватизації, усвідомлення ролі державних структур, у тому числі Національної поліції, у забезпеченні соціальної орієнтації розвитку перехідної економічної системи в Україні, правильного тлумачення ролі економічного законодавства, застосування отриманих знань для оцінки конкретної правової ситуації.

Основні поняття: «економічна система», «економічне благо», «економічні потреби», «економічні інтереси», «продуктивні сили суспільства», «праця», «предмет праці», «засоби праці», «робоча сила», «економічні відносини», «власність».

ТЕМА 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Форми організації суспільного виробництва. Натуральне виробництво: сутність, причини виникнення, умови розвитку й основні риси. Закономірності переростання натурального виробництва в товарне. Товарне виробництво як форма організації суспільного виробництва, його типи.

Сутність, основні риси й закономірності переростання простого товарного виробництва в розвинене капіталістичне товарне виробництво. Сутність, ознаки та закономірності розвитку розвиненого товарного виробництва.

Поняття товару, його властивості. Теорії вартості товару (трудова, маржиналістська, неокласичного синтезу).

Закони функціонування товарного виробництва. Механізм дії закону вартості та його функції.

Розвиток форм вартості та відносин обміну як історичний процес виникнення грошей. Функції грошей. Закони грошового обігу. Теорії грошей.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: вивчення цієї теми сприятиме формуванню в курсантів знань щодо форм організації суспільного виробництва, економічної сутності товару й відносин обміну, закономірностей їх розвитку, особливостей їх вияву в різних економічних системах, сутності правоохоронної послуги як товару, ролі державних структур, зокрема й Національної поліції, у забезпеченні правопорядку у сфері виробництва й обміну, застосування отриманих знань під час оцінки конкретної правової ситуації.

Основні поняття: «товар», «натуральне виробництво», «товарне виробництво», «вартість», «споживна вартість», «мінова вартість», «абстрактна праця», «конкретна праця», «гроші».

ТЕМА 4. РИНОК

Сутність і функції ринку як форми організації суспільного виробництва. Суб'єкти ринкової економіки.

Механізм дії ринку та його складові. Попит і пропозиція як складові ринкового механізму, їх фактори. Ринкова рівновага. Закон попиту і пропозиції як основа ринкової рівноваги.

Ринкова ціна. Цінова еластичність попиту і пропозиції. Співвідношення ціни й вартості товару в умовах ринкової рівноваги.

Конкуренція й монополія в ринковій економіці. Закон конкуренції. Види й методи конкурентної боротьби на ринку. Антимонопольна політика держави та антимонопольне законодавство.

Види ринків. Інфраструктура ринку.

Особливості формування ринкових відносин в Україні на сучасному етапі.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є набуття знань про сутність ринку й механізму дії ринкових законів, умінь і навичок самостійної об'єктивної оцінки

ринкових явищ і процесів, усвідомлення сутності та значення антимонопольної політики держави й антимонопольного законодавства, ролі Національної поліції в забезпеченні вільної конкуренції на ринках в Україні, у боротьбі з тіньовими ринками, у захисті прав споживачів.

Ключові слова: «ринок», «ринковий попит», «ринкова пропозиція», «ринкова ціна», «ринкова рівновага», «ціна ринкової рівноваги», «цінова еластичність попиту і пропозиції», «ринкова конкуренція», «чиста конкуренція», «монополістична конкуренція», «олігополія», «монополія», «антимонопольне регулювання ринку».

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Підприємство як основний суб'єкт господарювання та економічна категорія. Функції підприємства.

Класифікація підприємств. Об'єднання підприємств в Україні.

Фонди підприємства. Капітал як економічна форма функціонування виробничих фондів та економічна категорія. Види капіталу, його кругообіг та обіг.

Ефективність господарської діяльності підприємств та її складові. Витрати підприємства. Собівартість і ринкова ціна продукції підприємства як чинники прибутковості його господарської діяльності.

Менеджмент і маркетинг на підприємстві.

Підприємництво як специфічний вид економічної діяльності суб'єктів господарювання, його функції. Реалізація місії та цілей суб'єкта господарювання як специфічна функція підприємництва. Проблеми розвитку підприємництва в Україні.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є засвоєння економічної сутності підприємства як основного суб'єкта господарювання та економічної категорії, розуміння економічного механізму його функціонування, сутності підприємництва як специфічного виду економічної діяльності, а також набуття вмінь визначати проблеми розвитку підприємств і підприємництва в Україні, усвідомлення значення господарського законодавства й ролі ОВС у забезпеченні реалізації соціальної функції підприємств і підприємництва, вільної конкуренції, захисту прав споживачів, у боротьбі з тіньовими структурами, виробництвом та реалізацією небезпечних, неякісних і фальсифікованих товарів.

Основні поняття: «підприємство», «виробничі фонди», «основні фонди», «оборотні фонди», «фонди обігу», «капітал», «собівартість продукції», «менеджмент», «маркетинг», «підприємництво», «бізнес».

ТЕМА 6. ДОХОДИ ВІД ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Дохід як економічна категорія, джерела його формування. Первинні і вторинні доходи.

Фактори виробництва як складові продуктивних сил суспільства, їх роль у формуванні суспільного продукту. Привласнення факторів виробництва як економічна основа формування доходів суб'єктів економіки.

Економічні форми реалізації власності на фактори виробництва.

Прибуток як економічна форма реалізації власності на капітал. Прибуток на промисловий, торговельний та банківський капітал.

Земельна рента як економічна форма реалізації власності на землю, її види.

Специфіка функціонування робочої сили як фактора виробництва. Заробітна плата як економічна форма реалізації власності на робочу силу.

Підприємницький дохід як економічна форма реалізації підприємницьких здібностей.

Доходи, не пов'язані з володінням факторами виробництва.

Особливості формування доходів від володіння факторами виробництва в тіньовій економіці.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: вивчення цієї теми має важливе значення для формування в курсантів знань про економічну сутність доходу, його джерел і напрямів використання для різних груп суб'єктів економіки, набуття вмінь визначати особливості функціонування різних груп факторів виробництва та отримання від них доходів, особливості формування доходів від володіння факторами виробництва в тіньовій економіці, визначати проблеми формування доходів в Україні, усвідомлення значення господарського законодавства та ролі Національної поліції в боротьбі з тіньовими структурами, виробництвом та реалізацією небезпечних, неякісних і фальсифікованих товарів, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних незаконним шляхом.

Основні поняття: «дохід», «фактори виробництва», «прибуток», «земельна рента», «позичковий відсоток», «заробітна плата», «підприємницький дохід».

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПОКАЗНИКИ

Сутність, ознаки й мета національної економіки.

Суспільне відтворення – основа подальшого розвитку національної економіки. Типи економічного відтворення.

Ефективність суспільного відтворення та його чинники.

Система національного рахівництва. Сукупний суспільний продукт. Валовий національний продукт. Чистий національний продукт. Національний дохід. Методи обчислення показників системи національного рахівництва.

Розподіл, перерозподіл і споживання національного доходу як спосіб задоволення суспільних потреб та матеріальна основа формування національного багатства.

Тіньовий сектор в економічному відтворенні та його особливості в економіці України. Проблеми детінізації національної економіки.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є засвоєння економічної сутності, ознак і мети національної економіки, розуміння суспільного відтворення як основи подальшого розвитку національної економіки, засвоєння його основних показників, сутності процесів розподілу, перерозподілу та споживання національного доходу, формування вмінь визначати особливості відтворення в тіньовому секторі економіки, проблеми детінізації національної економіки, роль Національної поліції в боротьбі з тіньовими структурами.

Основні поняття: «національна економіка», «ефективність суспільного виробництва», «сукупний суспільний продукт», «проміжний продукт», «валовий національний продукт», «валовий внутрішній продукт», «чистий національний продукт», «національний дохід», «тіньова економіка».

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Зміст і типи економічного зростання. Основні фактори економічного зростання. Нагромадження й інвестиції та їх роль в економічному зростанні.

Теорії й моделі економічного зростання.

Циклічність як форма економічного розвитку. Економічні кризи. Види циклічних коливань ринкової економіки та їх причини. Особливості економічних циклів на сучасному етапі розвитку економіки, її антициклічне регулювання. Криза недовиробництва в Україні.

Зайнятість і безробіття в економічному циклі. Види й рівні зайнятості та безробіття.

Вплив циклічності на зайнятість населення та інфляційні процеси. Закон Оукена. Взаємозв'язок динаміки зайнятості й рівня інфляції. Крива Філіпса. Антициклічна політика держави й соціальний захист населення.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: вивчення цієї теми необхідне для формування в курсантів знань про сутність, типи й фактори економічних циклів, сутність і зміст антициклічної економічної політики й соціального захисту населення, набуття вмінь визначати особливості криз у національній економіці, проблеми тіньової зайнятості в Україні, шляхи її подолання та шляхи подолання нерівності доходів населення в Україні, усвідомлення ролі Національної поліції в забезпеченні інтересів держави щодо соціально справедливого розподілу доходів.

Основні поняття: «економічне зростання», «макроекономічна рівновага», «економічна криза», «економічний цикл», «фази економічного циклу», «антициклічне регулювання економіки», «криза перевиробництва», «криза недовиробництва».

ТЕМА 9. РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сутність, мета й об'єкти макроекономічного регулювання. Закон пропорційного розвитку макроекономіки. Макроекономічний регулятор як суспільний спосіб організації та впорядкування національної економіки. Типи макроекономічних регуляторів.

Ринковий механізм забезпечення макроекономічної рівноваги.

Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва та його функції.

Регулювальні функції держави в ринковій економіці. Основні напрями й методи державного регулювання економіки. Об'єктивна необхідність і проблеми поєднання ринкових і державних важелів регулювання національної економіки. Основні концепції й моделі державного регулювання економіки.

Проблеми формування механізму господарювання в Україні на сучасному етапі.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є засвоєння економічної сутності, мети й об'єктів макроекономічного регулювання, закономірностей розвитку макроекономіки, основних характеристик макрорегуляторів і можливостей їх оптимального поєднання, формування вмінь визначати основні проблеми сучасного механізму господарювання в Україні та напрями їх вирішення, роль Національної поліції загалом та свою роль як майбутнього фахівця зокрема в забезпеченні інтересів держави щодо макроекономічного регулювання національної економіки.

Основні поняття: «макроекономічні пропорції національного ринку», «сукупний попит», «сукупна пропозиція», «сукупне виробництво», «макроекономічна рівновага», «макроекономічне регулювання», «макроекономічні регулятори», «ринковий механізм», «господарський механізм», «державне регулювання економіки».

ТЕМА 10. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО Й ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Сутність, закономірності й етапи формування та розвитку світового господарства. Міжнародний поділ праці як детермінантний чинник зародження і становлення світового господарства.

Специфіка дії економічних законів у світовому господарстві.

Форми міжнародних економічних відносин. Світова торгівля. Міжнародний рух капіталу. Міжнародна міграція робочої сили. Міжнародне науково-технічне співробітництво. Міжнародні валютні відносини.

Особливості розвитку світового господарства на сучасному етапі.

Міжнародна економічна інтеграція. Можливості та проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.

Інтернаціоналізація світогосподарських зв'язків та її роль у розв'язанні глобальних проблем людства. Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем як чинник розвитку світового господарства.

Значення теми для майбутньої професійної діяльності: метою вивчення цієї теми є засвоєння економічної сутності, закономірностей та етапів формування й розвитку світового господарства, специфіки дії економічних законів у світовому господарстві, формування вмінь визначати особливості розвитку світового господарства на сучасному етапі, його проблеми, усвідомлення ролі Національної поліції та своєї ролі як майбутнього фахівця в забезпеченні інтересів держави у процесах інтеграції економіки України у світове господарство.

Основні поняття: «світове господарство», «міжнародний поділ праці», «порівняльні переваги», «міжнародні економічні відносини», «міжнародна економічна інтеграція», «інтернаціоналізація економіки», «глобалізація економіки».

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Назва теми	Усього годин	Кількість годин із НПП					Самост. робота
			Усього аудит. занять	Лекції	Семінари	Практ. заняття	Модульний контроль	
1	Економічна теорія як наука: предмет, методи й функції	6	0					6
2	Економічна система суспільства	6	4	2	2			2
3	Форми організації суспільного виробництва	6	0					6
4	Ринок	6	6	2	4			0
5	Підприємство як суб'єкт господарювання	6	6	2	4			0
6	Доходи від факторів виробництва	4	0					4
7	Національна економіка та її показники	6	6	2	4			0
8	Економічне зростання та циклічний розвиток економіки	6	6	2	4			0
9	Регулювання національної економіки	6	0					6
10	Світове господарство й тенденції його розвитку на сучасному етапі	6	0					6
	Модульний контроль	2	2				2	
	Усього за семестр	60	30	10	18		2	30
	Форма підсумкового контролю	Екзамен						

3. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Метою семінарських занять є поточна перевірка рівня засвоєння курсантами навчального матеріалу з окремих тем дисципліни. Під час деяких семінарських занять передбачається проведення модульного контролю, тобто перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу певного модуля дисципліни. На семінарські заняття винесено не всі, а найважливіші та найскладніші питання. Решту тем курсанти повинні опрацювати самостійно.

Під час підготовки до семінарських занять потрібно передусім ознайомитися з конспектом лекцій із відповідних тем, вивчити понятійний апарат і засвоїти навчальний матеріал. Потім доцільно скористатися методичними порадами до відповідної теми. Нарешті, якщо деякі питання залишилися незрозумілими, звернутися до літературних джерел, рекомендованих у цьому розділі.

У разі використання літературних джерел слід брати до уваги, що всі вони, як правило, різняться за логічною побудовою навчального матеріалу, визначенням економічних категорій, аббревіатурою, теоретичними уподобаннями тощо. У зв'язку з цим доцільно надавати перевагу цьому навчальному посібнику, який є базовим для нашого університету. Слід також мати на увазі, що підручники з часом старіють, тому лише на лекціях викладач може оперативно висвітлювати можливі зміни в економічній теорії та практиці.

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Семінарське заняття № 1 – 2 год

План

1. Економічні потреби й інтереси як передумова організації й розвитку суспільного виробництва та формування відносин власності.
2. Власність як економічна категорія й детермінантний чинник економічної системи суспільства.
3. Структура економічної системи.
4. Суперечності між елементами економічної системи як рушійна сила її розвитку. Господарський механізм як економічний інструментарій розв'язання суперечностей економічної системи.
5. Типи економічних систем.

Основні терміни й поняття, що підлягають засвоєнню: «економічна система», «економічне благо», «економічні потреби», «економічні інтереси», «продуктивні сили суспільства», «економічні відносини», «власність», «господарський механізм».

Рекомендована література до теми 2:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.18.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.1, 4.3, 4.7, 5.1, 5.9, 5.12, 5.16, 5.17, 5.20, 5.23, 5.28, 5.37, 5.39, 5.40, 5.41, 5.49, 5.52, 5.55, 5.56, 5.57, 5.70, 5.77, 5.80, 5.87, 5.91, 5.92, 5.95, 5.106, 5.110.

ТЕМА 4. РИНОК

Семінарське заняття № 2 – 4 год

План

1. Сутність ринку як форми організації суспільного виробництва, його суб'єкти й об'єкти.
2. Закони ринку як складові ринкового механізму.
3. Види ринків.
4. Інфраструктура ринку.

Основні терміни й поняття, що підлягають засвоєнню: «ринок», «ринковий попит», «ринкова пропозиція», «ринкова ціна», «ринкова рівновага», «цінова еластичність попиту і пропозиції», «ринкова конкуренція», «товарна біржа», «фондова біржа», «олігополія».

Рекомендована література до теми 4:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.11, 1.15, 1.16, 1.27, 1.29, 1.31, 1.32, 1.33, 1.34.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.10, 5.7, 5.15, 5.36, 5.57, 5.65, 5.81.

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Семінарське заняття № 3 – 4 год

План

1. Підприємство як первинна ланка суспільного поділу праці й основна структурна ланка народногосподарського комплексу та основний суб'єкт господарювання.

2. Класифікація підприємств.
3. Фонди підприємства.
4. Капітал як економічна форма функціонування виробничих фондів підприємства.
5. Підприємництво як специфічний вид економічної діяльності суб'єктів господарювання, його функції.

Основні терміни й поняття, що підлягають засвоєнню: «підприємство», «виробничі фонди», «основні фонди», «оборотні фонди», «фонди обігу», «капітал», «собівартість продукції», «менеджмент», «маркетинг», «підприємництво», «бізнес».

Рекомендована література до теми 5:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.11, 1.15, 1.16, 1.27, 1.29, 1.31, 1.32, 1.33, 1.34.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.6, 4.9, 5.2, 5.4, 5.29, 5.33, 5.36, 5.48.

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПОКАЗНИКИ

Семінарське заняття № 4 – 4 год

План

1. Сутність, ознаки й мета національної економіки.
2. Суспільне відтворення як основа подальшого розвитку національної економіки.
3. Типи економічного відтворення. Ефективність суспільного відтворення та його чинники.
4. Система національного рахівництва та її показники як наочне відображення стану національної економіки.
5. Розподіл, перерозподіл і споживання національного доходу як спосіб задоволення суспільних потреб та матеріальна основа формування національного багатства.

Основні терміни й поняття, що підлягають засвоєнню: «національна економіка», «ефективність суспільного виробництва», «сукупний суспільний продукт», «проміжний продукт», «валовий національний продукт», «валовий внутрішній продукт», «чистий національний продукт», «національний дохід», «тіньова економіка».

Рекомендована література до теми 7:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.21, 1.27, 1.28, 1.30.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 5.23, 5.31, 5.32, 5.51, 5.90, 5.91.

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Семінарське заняття № 5 – 4 год

План

1. Економічне зростання, його типи й фактори.
2. Теорії й моделі економічного зростання.
3. Циклічність як форма економічного розвитку. Фази економічного циклу.
4. Зайнятість і безробіття.
5. Інфляція та її наслідки.

Основні терміни й поняття, що підлягають засвоєнню: «економічне зростання», «макроекономічна рівновага», «економічна криза», «економічний цикл», «фази економічного циклу», «антициклічне регулювання економіки», «зайнятість», «безробіття», «інфляція».

Рекомендована література до теми 8:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.13, 1.14, 1.19, 1.23, 1.24, 1.25, 1.28, 1.30.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.9, 5.6, 5.8, 5.21, 5.24, 5.32, 5.37, 5.38, 5.54, 5.61, 5.91, 5.111.

Критерії оцінювання роботи курсантів на семінарських заняттях

Бали	Пояснення
5	Теоретичні питання, винесені на розгляд, засвоєні в повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; усі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та практики.
4	Теоретичні питання, винесені на розгляд, засвоєні в повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; усі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі, проте з неістотними неточностями . Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтується на знанні чинного законодавства, теорії та практики.
3	Теоретичні питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні ; практичні навички та вміння мають поверховий характер , потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками .
2	Теоретичні питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру ; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки , які потребують подальшого усунення.
1	Курсант не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, із труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни й поняття, розглянуті під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями й навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.
0	Відсутність на занятті

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ Й ФУНКЦІЇ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Економічна теорія як наука, її зародження в стародавньому світі.
2. Предмет економічної теорії та специфіка його формування.
3. Функції економічної теорії.
4. Місце економічної теорії в системі економічних наук.
5. Закони й категорії економічної теорії, їх типи.
6. Методи пізнання економічних явищ і процесів.
7. Ступені пізнання економічних законів, їх використання та практична значимість.
8. Взаємозв'язок економічної теорії та економічної політики.
9. Основні школи й течії в економічній теорії.
10. Меркантилізм.
11. Класична політекономія.
12. Марксистська альтернатива.
13. Основні напрями сучасної економічної думки.
14. У чому криється причина розбіжностей економістів на предмет економічної теорії?
15. Визначте в динаміці розуміння предмета економічної теорії меркантилістами на першому й другому етапах розвитку цієї концепції.
16. У чому полягає змістовна відмінність меркантилізму від фізіократії?
17. Чому вчення Адама Сміта й Давида Рікардо називають класичним?
18. Що нового додала класична школа політичної економії до розуміння предмета економічної науки?
19. Яку кардинальну новизну внесла марксистська політична економія в розуміння мети і завдань цієї науки?
20. Яке змістовне навантаження має термін «політична» в назві науки «політична економія» (від Монкретьєна до Маркса)?
21. Яка відмінність між політичною економією та економікою?
22. Побудуйте графік залежності між доходом і споживанням за даними таблиці:

Дохід (за тиждень, дол.)	Споживання (за тиждень, дол.)	Точка
0	50	А
100	100	Б
200	150	В
300	200	Г
400	250	Д

Тестові вправи

1. Яка функція економічної теорії полягає у формуванні нового економічного мислення?

- А) світоглядна
- Б) практична
- В) методологічна
- Г) пізнавальна

2. Теоретичні, абстрактні, логічні поняття, які в узагальненому вигляді відображають основні, суттєві властивості економічних процесів та явищ і визначають характер науково-теоретичного мислення, те, що реально існує, називаються

- А) економічним законом
- Б) економічною категорією
- В) економічною системою
- Г) економічною теорією

3. Сутність якої функції економічної теорії полягає в тому, що вона виступає теоретичним фундаментом розробки економічної політики держави?

- А) практичної
- Б) світоглядної
- В) пізнавальної
- Г) комунікативної

4. Що з названого не належить до методів економічної теорії?

- А) спеціальні методи (економіко-математичне моделювання, метод експертних оцінок, моделювання поведінки людей тощо)
- Б) філософські принципи
- В) закони й категорії економічної теорії
- Г) нічого не належить

5. У якому з варіантів відповідей найбільш повно розкрито сутність економіки?

- А) вчення про ведення домашнього господарства
- Б) сфера господарської діяльності
- В) об'єктивна сфера господарської діяльності, де створюються необхідні для людей блага, яка включає безпосередньо виробництво життєвих благ, обмін ними, їх розподіл і споживання; наука, що вивчає виробництво, обмін, розподіл і споживання життєвих благ у народному господарстві як країни в цілому, так і в певних галузях, в окремих підприємствах тощо
- Г) народне господарство

6. Які групи методів використовує економічна теорія для вивчення, дослідження економічних процесів, явищ?

- А) загальнонаукові, спеціальні
- Б) тільки загальнонаукові
- В) тільки спеціальні
- Г) філософські методи пізнання

7. У якому з варіантів найбільш повно подано визначення поняття «економічні закони»?

- А) положення, що регулюють економічні процеси в суспільстві
- Б) об'єктивні, постійні, стійкі причинно-наслідкові взаємозв'язки між економічними явищами чи процесами
- В) закони про економічне життя суспільства
- Г) те саме, що й закони природи

8. У якому з варіантів зазначено найбільш поширені рівні використання економічних законів?

- А) законодавчий
- Б) управлінський
- В) політико-економічний, безпосередньо управлінський, практика господарювання
- Г) ринковий

9. Сукупністю всіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованої на виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів і послуг, на регулювання економічної діяльності, є

- А) економічна категорія
- Б) економічний закон
- В) економічна система
- Г) господарський механізм

10. За структурою суспільне виробництво охоплює

- А) виробництво нематеріальних послуг
- Б) виробництво матеріальних благ
- В) виробництво нематеріальних послуг і благ
- Г) виробництво матеріальних послуг і благ, нематеріальних послуг і благ

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність потреб, їх класифікація.
2. Розвиток потреб та їх безмежність.
3. Взаємозв'язок між економічними потребами й економічними інтересами.
4. Обмеженість ресурсів, відтворювальні й невідтворювальні ресурси.
5. Виробництво та його основні фактори.
6. Проблема вибору й виробничі можливості суспільства.
7. Економічне зростання та його умови.
8. Крива виробничих можливостей.
9. Економічні потреби й економічні інтереси як передумова організації й розвитку суспільного виробництва та формування відносин власності.
10. Власність як юридична й економічна категорія: первинність у взаємовідносинах.
11. Володіння, використання, розпорядження.
12. Розмежуйте засоби і предмети праці:
 - а) інструменти, механізми, машини, автомати;
 - б) корисні копалини;
 - в) труби, бочки, цистерни;
 - г) будівлі, дороги, канали;
 - д) сировина.
13. Побудуйте криву виробничих можливостей економіки Нарнії, у якій чотири особи збирають 200 кг яблук або 100 кг огірків. Як зміниться крива виробничих можливостей, якщо внаслідок урагану буде знищено половину яблук?
14. У країні Оз за умови повного використання всіх ресурсів можна виробити лише два товари – велосипеди й телевізори. Якщо всі ресурси будуть використані у виробництві велосипедів, то їх може бути вироблено 100 штук, а якщо всі ресурси будуть задіяні у виробництві телевізорів, то їх можна виробити лише 40 одиниць. Побудуйте криву виробничих можливостей країни Оз.
15. Якщо власник сам володіє об'єктом і господарює на ньому, то доходами, які він отримує від цього, він не ділиться ні з ким. Чому в реальному житті об'єкт власності часто відчужується від власника і права на користування об'єктом передаються іншим суб'єктам господарювання? Які

переваги та негативні явища як для власника, так і для користувача можуть виникати при цьому?

16. Протягом поточного року було роздержавлено об'єкти власності загальною вартістю 300 млн грн. У користування приватним особам було передано об'єктів вартістю 140 млн грн, із яких 110 млн грн – зі здобуттям права власності. Вартість націоналізації майна складає 45 млн грн. На основі рішення суду до Фонду державного майна було повернено об'єктів на суму 800 млн грн. Обсяги реприватизації становили 150 млн грн. Визначте вартість приватизованого та одержавленого майна протягом звітного періоду. У чому відмінність між роздержавленням та приватизацією?

Ситуаційна вправа. Кому вигідний споживчий кредит?

Споживчий кредит – це кредит, який надають фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг на виплату, тобто з пізнішим поступовим поверненням суми кредиту та процентів за ним.

У макроекономічному плані споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на предмети споживання й послуги, що стимулює розширення обсягів їх виробництва.

Споживчий кредит вигідний також для виробників та продавців товарів, оскільки дає їм змогу набувати конкурентних переваг. Так, продаж товарів на виплату вперше було запроваджено фірмою Ісаака Зінгера в середині ХІХ ст. для пришвидшення реалізації швейних машин.

Проте основні переваги від споживчого кредиту отримують кінцеві споживачі – індивіди й домогосподарства. Споживчий кредит дає змогу споживати товари й послуги до того, як споживачі бажають або спроможні їх оплатити. Тим самим споживчий кредит забезпечує підвищення життєвого рівня споживачів.

Запитання:

- 1. Який принцип покладено в основу споживчого кредитування?*
- 2. У який період буде збільшуватися споживче кредитування – занепаду чи розвитку економіки?*
- 3. У чому полягає взаємозв'язок між споживчим кредитом і розвитком економіки держави?*
- 4. Якого виду потреби споживачів може задовольнити надання кредиту?*

Тестові вправи

1. На які види найчастіше поділяють блага?

- А) природні, економічні
- Б) природні, технічні
- В) економічні, виробничі
- Г) природні, наукові

2. Що таке суспільне виробництво?

- А) безперервний процес відтворення природних благ
- Б) безперервний процес відтворення життєвих благ, що одночасно здійснюється в таких чотирьох фазах, як виробництво, обмін, розподіл, споживання
- В) процес відтворення життєвих благ
- Г) часткове відтворення життєвих і природних благ

3. Що таке споживання?

- А) використання благ
- Б) процес переробки матеріальних благ
- В) використання корисних властивостей виробленого блага
- Г) процес переробки продукції

4. У якому з варіантів найбільш повно подано тлумачення такої фази суспільного виробництва, як обмін?

- А) заміна товарів
- Б) рух вироблених товарів від споживача до споживача
- В) надання посередницьких послуг
- Г) рух вироблених благ від виробника до споживача

5. Що таке виробництво окремого життєвого блага?

- А) процес взаємодії людини з природною речовиною, у якому людина, використовуючи механічні, хімічні, біологічні та інші процеси, цілеспрямовано змінює природну речовину, надаючи їй запланованих властивостей
- Б) процес створення благ
- В) взаємодія людини з природою
- Г) готова до споживання продукція

6. Що є результатом виробництва окремого продукту?

- А) продукт праці
- Б) взаємодія людини з природою
- В) продукт виробництва із заданими властивостями, готовий до безпосереднього споживання людиною чи до виробничого споживання в наступних виробничих процесах (у виробництві інших продуктів)
- Г) процес праці

7. Взаємодія яких трьох факторів необхідна для здійснення процесу праці?

- А) робоча сила, предмети праці, засоби праці
- Б) інвентар, засоби праці, продуктивні сили
- В) об'єкт праці, робоча сила, знаряддя праці

Г) механізми, матеріальні умови праці, робоча сила

8. Що складає зміст засобів виробництва?

- А) продуктивні сили суспільства
- Б) умови праці та знаряддя праці
- В) об'єкт виробництва й продуктивні сили
- Г) предмет праці й засоби праці

9. Що таке виробничі відносини?

- А) відносини між людьми в процесі виробництва, коли вони вирішують питання привласнення ресурсів, вироблених продуктів, організації й управління
- Б) відносини між суб'єктами економіки
- В) умови використання й розпорядження факторами виробництва
- Г) економічне стимулювання виробників

10. У якому з варіантів подано основні елементи економічної системи?

- А) продуктивні сили, техніко-економічні відносини, організаційно-економічні відносини, виробничі відносини, господарський механізм
- Б) організаційно-економічні відносини, виробничі відносини, господарський механізм
- В) відносини власності, продуктивні сили
- Г) науково-технічний прогрес, народонаселення, нагромадження, продуктивні сили

ТЕМА 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Питання до обговорення та завдання з теми

- 1.Форми організації суспільного виробництва.
- 2.Натуральне виробництво: сутність, причини виникнення, умови розвитку й основні риси.
- 3.Товарне виробництво як форма організації суспільного виробництва, його типи.
- 4.Сутність, ознаки та закономірності розвитку розвиненого товарного виробництва.
- 5.Поняття товару, його властивості.
- 6.Теорії вартості товару (трудова, маржиналістська, неокласичного синтезу).
- 7.Закони функціонування товарного виробництва. Механізм дії закону вартості та його функції.
- 8.Розвиток форм вартості та відносин обміну як історичний процес виникнення грошей.

9. Функції грошей. Закони грошового обігу. Теорії грошей.
10. Недоліки ринкового механізму.
11. Економічне зростання, його типи.
12. Циклічні коливання ринкової економіки, їх причини.
13. Безробіття, його типи й наслідки.
14. Інфляція: суть, види й наслідки.
15. Проаналізуйте суб'єктивні й об'єктивні підходи відомих економістів до визначення сутності грошей:
 - а) представник монетаризму М. Фрідмен пише, що «гроші – це експериментальна теоретична конструкція, яку потрібно було винайти подібно до понять “довжина”, “температура” або “сила» у фізиці»;
 - б) К. Маркс вважає гроші особливим товаром, який у процесі історичного розвитку виділився із загальної товарної маси і став загальним еквівалентом;
 - в) П. Самуельсон вважає, що «гроші – це штучна соціальна умовність. Це парадокс: гроші визнають, тому що вони визнані».
16. Минулого року реальний ВВП складав 800 млрд грошових одиниць, а в поточному році складає 840 млрд. Визначте темпи зростання й темпи приросту ВВП поточного року порівняно з минулим роком в абсолютних та відносних показниках.
17. За 20 років країна А досягла середньорічних темпів зростання реального ВВП на рівні 9 %, у результаті чого рівень реального ВВП на душу населення збільшився в п'ять разів. Чому економічне зростання є однією з цілей макроекономічної політики? Які показники економічного зростання найбільш адекватно відображають цей процес?
18. Відомо, що перевищення пропозиції над попитом за інших рівних умов призводить до зниження цін. Отже, для виходу з кризи, за якої пропозиція значно перевищує попит, доцільно знижувати ціни? Однак умови реальної економічної ситуації можуть скластися інакше. Наприклад, у період першої економічної кризи за падіння промислового виробництва на 13,8 % споживчі ціни зросли на 9,1 %, а в період другої економічної кризи ці показники становили відповідно 8,2 й 13,5 %. Визначте економічний процес, який характеризується одночасним падінням виробництва та зростанням цін. Встановіть причини цього процесу в сучасних умовах.

Ситуаційна вправа 1. Підробка грошей

Роль грошей, взірця всіх обмінів, намагається виконувати той товар, на який є найбільший попит, або ж той, якого є вдосталь. Так, сіль була грішми в королівствах басейнів Верхнього Сенегалу й Верхнього Нігеру та в Ефіопії, де кубі солі розпилювали на взірець гірського кришталю: на шматочки з палець завдовжки.

Бавовняні тканини відігравали ту саму роль на берегах Мономотапи (міжріччя Замбезі та Лімпопо, де існувала держава народу шона, яку

європейці називали Мономотапа) та на узбережжі Гвінейської затоки: тут, торгуючи неграми, казали «індійська штучка», визначаючи цими словами кількість бавовняної тканини (з Індії), яка становила ціну однієї людини, а відтак і саму людину. Під «індійською штучкою», як указують експерти, мається на увазі раб віком від 15 до 40 років.

На цьому самому узбережжі Африки за монету правили також маніли (мідні браслети), золотий пісок на вагу й коні.

Інша монета африканських берегів – більші чи менші різнобарвні мушлі, із яких найвідоміші зимбо (на берегах Конго) й каурі.

«Зимбо, – писав 1619 р. один португалець, – це певний вид морських слимаків, дуже дрібних, які самі по собі ніякої цінності чи ціни не мають». Каурі – це теж невеликі блакитні, з червоними борозенками мушлі, із яких роблять низки. На загублених в Індійському океані Мальдивських та Лаккадивських островах ними завантажували цілі кораблі, що пливли до Африки, Північно-Східної Індії та Бірми. У XVII ст. голландці спеціально ввозили їх до Амстердама, аби скористатися з них у майбутньому.

У XIX ст. виготовлення в європейських майстернях фальшивих вмпумів зі склярусу спричинилося до повного зникнення старовинної монети. Португальці виявились винахідливішими: близько 1650 р. вони заволоділи біля берегів острова Луанда «грошовими ловлями», тобто місцями добування зимбо. Але ж зимбо від 1575 до 1650 р. вже знецінилися вдесятеро.

З усього зазначеного слід зробити висновок, що кожного разу, коли первісні гроші й справді були грішми, вони виказували всі примхи й норози, властиві грошам. Їхні перетворення зводять до купи історію зіткнення між примітивними й розвинутими економіками, яке означало появу європейців на всіх морях світу.

Запитання:

1. Що було причиною появи грошей?
2. Назвіть властивості предметів, які визнавали грішми.
3. Поясніть вислів англійського політика XIX ст. В. Гладстона «Навіть кохання не зробило стількох людей дурнями, як спроби розібратися в тому, що таке гроші».
4. Які функції виконують сучасні гроші?

Ситуаційна вправа 2. Гіперінфляція в Німеччині

Складено за матеріалами:

Гай-Нижник П. Перша світова війна і її вплив на європейські державні фінанси. – URL: <http://www.geosities.com>.

Підлуцький О. Конрад Аденауер: батько нової Німеччини // Дзеркало тижня. № 2 (581), 21–27 січня 2006 р.

Після поразки Німеччини в Першій світовій війні її чекала фінансова криза. До цього певною мірою причетні й держави-переможниці (країни

Антанти, особливо Франція), які прагнули за рахунок переможених якимось чином поліпшити своє фінансове становище.

27 квітня 1921 р. німецькому урядові тоді вже Веймарської республіки було представлено шалений рахунок репараційних виплат союзникам – 132 млрд золотих марок. Ця сума істотно перевищувала податкозборчі можливості Німеччини, яка й без того мала величезний бюджетний дефіцит. За таких умов, щоб сплатити свої рахунки, німецький уряд запустив друкарський верстат. Як наслідок, у 1922 р. ціни в Німеччині зросли на 5 470 %, а в 1923 р. підвищилися до космічних меж – в 1 300 000 000 000 разів. Фунт масла коштував 1,5 млн марок, м'яса – 2 млн, одне яйце – 60 тис. марок. Як свідчить Р. Вільямс, «ціни росли так швидко, що офіціанти декілька разів змінювали їх у меню під час сніданку. Іноді відвідувачі ресторанів платили за обід удвічі більше тієї ціни, котра значилася в меню, коли вони тільки робили замовлення».

Задушена репараціями союзників Німеччина на початку 20-х років переживала голод та інфляцію. У липні 1923 року долар коштував 4 млрд марок, платню ним видавали двічі на день – в обід і ввечері. Після першої видачі платні робили годинну перерву, щоб люди витратили зароблене, – до вечора ціни могли зрости в півтора рази.

Запитання:

- 1. Які причини інфляції?*
- 2. Який вид інфляції був характерний для економіки Німеччини? Які види інфляції Ви знаєте?*
- 3. Які наслідки викликають інфляційні процеси в економіці країни?*
- 4. Які існують методи боротьби з інфляцією?*

Тестові вправи

1. Які типи економічних систем виділяють за таким критерієм, як співвідношення ринкового та державного регулювання?

- А) економічна система вільного ринку, постіндустріальна економічна система, інформаційне суспільство
- Б) кібернетичне суспільство, аграрне суспільство, змішана економічна система
- В) економічна система вільного ринку, командно-адміністративна економічна система, перехідна економічна система, змішана економічна система
- Г) первісна економічна система, рабовласницька економічна система, феодална економічна система, капіталістична економічна система

2. Що таке економічна суперечність?

- А) суттєве, закономірне відношення і взаємодія між протилежними сторонами економічного явища та процесу, унаслідок якої вона (суперечність) є рушійною силою розвитку

Б) суттєве, закономірне відношення і взаємодія між протилежними сторонами економічного явища та процесу, унаслідок якої вона (суперечність) не є рушійною силою розвитку

В) суттєве, закономірне відношення і взаємодія між сторонами економічного явища та процесу

Г) негативний досвід людства

3. У якому з варіантів подано форми суспільного виробництва?

А) народне, приватне

Б) натуральне, товарне

В) державне, комунальне

Г) рабовласницьке, феодалське

4. Які умови існування натурального господарства?

А) наявність економічних відносин з іншими суб'єктами, високий рівень розвитку продуктивних сил

Б) наявність суспільного поділу праці, високий рівень розвитку продуктивних сил

В) відсутність суспільного поділу праці, низький рівень розвитку продуктивних сил, позаекономічні методи примусу до праці (на основі особистої залежності працівника від власника засобів виробництва)

Г) наявність суспільного поділу праці, низький рівень розвитку продуктивних сил і засобів виробництва

5. Що таке товарне виробництво?

А) тип господарювання, за якого продукти праці виробляють відокремлені господарюючі суб'єкти для забезпечення власних потреб

Б) тип господарювання, за якого продукти праці виробляють відокремлені господарюючі суб'єкти для забезпечення потреб суспільства через благодійність

В) тип господарювання, за якого продукти праці виробляють чітко визначені господарюючі суб'єкти для забезпечення виключно власних потреб

Г) тип господарювання, за якого продукти праці виробляють відокремлені господарюючі суб'єкти не для власних, а для суспільних потреб через купівлю-продаж

6. У якому з варіантів відповідей подано основні риси товарного виробництва?

А) продукт праці не набуває форми товару, обмін товарів, використання грошей як посередника обміну, наявність конкуренції, вільне ціноутворення

Б) продукт праці набуває форми товару, обмін товарів, використання грошей як посередника обміну, наявність конкуренції, вільне ціноутворення

В) обмін товарів, використання грошей як посередника обміну, відсутність конкуренції, вільне ціноутворення

Г) обмін товарів, використання грошей як посередника обміну, наявність конкуренції

7. У якому з варіантів відповідей найбільш повно розкрито сутність поняття «товар»?

А) товар – продукт праці, призначений для безпосереднього споживання

Б) товар – продукт праці, призначений не для безпосереднього споживання, а для обміну шляхом купівлі-продажу, який виступає в одній із трьох матеріально-речових форм: продукція, послуга, робота

В) товар – результат праці, призначений для опосередкованого споживання

Г) товар – виконана робота відповідно до договору

8. Які властивості має товар?

А) інтенсивність праці, вартість

Б) продуктивність праці, споживна вартість

В) вартість, споживна вартість

Г) трудомісткість праці, вартість

9. У якому з варіантів розкрито сутність закону вартості?

А) виробництво й обмін товарів не здійснюється відповідно до суспільно необхідних витрат праці на їх виготовлення

Б) виробництво й обмін товарів здійснюється відповідно до суспільно необхідних витрат праці на їх виготовлення

В) виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів не здійснюється відповідно до суспільно необхідних витрат праці на їх виготовлення

Г) виробництво товарів не здійснюється відповідно до суспільно необхідних витрат праці на їх виготовлення

10. Що таке гроші?

А) мінімальний платіж

Б) всезагальний еквівалент товарів

В) предмет обміну

Г) операційні витрати

ТЕМА 4. РИНОК

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність і функції ринку як форми організації суспільного виробництва.
2. Суб'єкти ринкової економіки.
3. Механізм дії ринку та його складові.
4. Попит і пропозиція як складові ринкового механізму, їх фактори.
5. Ринкова рівновага. Закон попиту і пропозиції як основа ринкової рівноваги.
6. Ринкова ціна. Цінова еластичність попиту і пропозиції. Співвідношення ціни й вартості товару в умовах ринкової рівноваги.
7. Конкуренція й монополія в ринковій економіці.
8. Види й методи конкурентної боротьби на ринку.
9. Антимонопольна політика держави й антимонопольне законодавство.
10. Види ринків. Інфраструктура ринку.
11. Для визначень, які подано нижче, вкажіть відповідний термін чи поняття:
 - А. Обсяг товару, який може бути придбаний, збільшується в разі зменшення ціни за його одиницю і зменшується під час її збільшення – це ...
 - Б. Обсяги товару, які можуть бути придбані за певними цінами за його одиницю і в певний період часу – це...
 - В. Сукупність точок, що виникають на певній площині як результат взаємодії двох параметрів – ціни за одиницю товару й тієї його кількості, котра може бути придбана покупцями, – це...
12. Покупець відреагував на встановлену продавцем ціну за одним із варіантів: варіант № 1: «Дорого!»; варіант № 2: «Ціну завищено!» Чи є різниця між «Дорого!» та «Ціну завищено!»? Що бажано застосовувати продавцеві, а що не бажано?

Ситуаційна вправа 1. Парадоксальний попит

Англійський економіст Р. Гіффен (1837–1910) звернув увагу на те, що під час голоду в Ірландії в середині ІХ століття обсяг попиту на картоплю, ціна на яку зросла, значно збільшився. Пояснення полягало в тому, що саме картопля була основним продуктом харчування ірландських бідняків. Зростання цін на картоплю змусило їх зменшити споживання інших дорожчих і якісніших продуктів. А оскільки попри високу ціну картопля залишилася відносно дешевим товаром, то обсяг попиту на неї збільшився.

Запитання:

1. У чому полягає зміст законів попиту і пропозиції?
2. Що означають поняття «еластичність попиту» й «коефіцієнт еластичності»?
3. Які види еластичності Вам відомі?

Ситуаційна вправа 2. Монополіст?!

Компанія «Microsoft» довгий час служила об'єктом пильної уваги уряду США. Її швидке зростання, жорсткі методи конкурентної боротьби і, нарешті, значна частка ринку викликали постійні підозри уряду. У 1990 р. Федеральна торгова комісія США почала розслідування у справі про таємну змову між «Microsoft» та ІВМ на ринку програмних продуктів для персональних комп'ютерів. Розслідування зайшло в глухий кут, й естафету перейняв департамент юстиції, фокусуючи увагу на маркетинговій політиці операційної MS DOS.

Судовий процес викликав великий суспільний резонанс, а також привернув пильну увагу законодавчої влади. 3 березня 1998 р. юридичний комітет сенату провів слухання «ринкова влада і структурні зміни», присвячені стану галузі програмного забезпечення й ролі компанії «Microsoft» у цій індустрії. Результатом слухань стало виявлення низки антиринкових дій «Microsoft». У жовтні 1998 р. процес «США проти Microsoft» вступив у судову фазу. Судові дії, що тривали фактично 6 років, закінчилися у 2002 році. Суд визнав, що «Microsoft» є монополістом на ринку операційних систем для настільних комп'ютерів, проте поділу компанії, чого домогалася сторона обвинувачення, не відбулося. У Європі компанія «Microsoft» зазнала більших втрат. У 2004 році, після п'яти років розслідування діяльності «Microsoft», комісія ЄС вирішила, що компанія порушила правила ЄС щодо конкуренції шляхом зловживання близьким до монопольного становищем у сфері виготовлення операційних систем для ПК. Розмір штрафу, накладеного на компанію, становив 497 млн євро.

Запитання:

- 1. Які існують ознаки монополізму?*
- 2. Як можна пояснити виникнення монополіста?*
- 3. Які заходи варто застосовувати державі проти монополіста?*
- 4. Що Вам відомо про діяльність «Microsoft»?*
- 5. У яких випадках монополіст може отримати підтримку держави?*

Ситуаційна вправа 3. Алмази компанії «De Beers»

Південноафриканська компанія «De Beers» є однією з найпотужніших і найстаріших монополій у світі, яка панує на ринку алмазів уже понад 60 років.

«De Beers» сама видобуває близько 50 % усіх необроблених алмазів у світі й купує для перепродажу значну частку алмазів, які видобули інші виробники у всьому світі. У результаті компанія постачає обраній групі виробників і дилерів понад 80 % світової пропозиції алмазів.

Поведінку компанії та наслідки її діяльності добре описує модель нерегульованої монополії. «De Beers» продає лише таку кількість алмазів, яка забезпечить «належну» (монопольну) ціну. Ця ціна слабо пов'язана з витратами виробництва, натомість прибутки бувають величезними. У

«сприятливі» роки прибутки становлять 60 % загального виторгу, а норма прибутку на власний капітал – 30 % і більше.

Для утримання запровадженої ціни «De Beers» обмежує обсяг продажу, якщо попит зменшується. Одразу ж, коли виробництво переважає над продажем, запаси алмазів компанії зростають. Вона також намагається розширювати попит за допомогою реклами («Алмази – це назавжди»). Якщо попит на алмази значний, компанія збільшує обсяг продажу, розпродуючи свої запаси. «De Beers» декількома способами контролює обсяг видобутку алмазів на шахтах, якими вона не володіє.

Проте навіть така давня монополія, як «De Beers», стикається з проблемами й загрозами. Передусім відкриття нових покладів призвело до дедалі більшого надходження на світові ринки алмазів, продаж яких не контролює «De Beers». Наприклад, неконтрольований видобуток і продаж алмазів в Анголі змусив «De Beers» витратити щорічно 300 млн дол. чи навіть більше, щоб запобігти появі цих алмазів на ринку. Нещодавне відкриття потенційно великих промислових покладів алмазів на північному заході Канади становить ще одну загрозу для монопольного становища компанії в майбутньому. Хоча виробники алмазів у Росії стали частиною монополії «De Beers», ця посткомуністична країна, якій потрібна валюта, сама щорічно продає алмазів на світових ринках на 500 млн дол. (близько чверті свого річного видобутку). Коли запрацюють нові шахти в Сибіру, цей додатковий видобуток становитиме загрозу для «De Beers». Російські запаси алмазів, які, за свідченнями експертів, становлять 4–8 млрд дол., створюють ще одне потенційне джерело неконтрольованої пропозиції алмазів у майбутньому.

Згідно з оцінками, сьогодні запаси алмазів «De Beers» становлять 5 млрд дол., що перевищує їхній річний обсяг продажу. Експерти ставлять під сумнів здатність «De Beers» контролювати виробництво і продаж алмазів у майбутньому. Хоча алмази, можливо, й вічні, але «De Beers», ймовірно, ні.

Запитання:

- 1. Що являє собою монополія?*
- 2. Що Вам відомо про діяльність «De Beers»?*
- 3. Які негативні наслідки існування монополій?*
- 4. Як Ви оцінюєте можливість демонаполізації ринку алмазів?*
- 5. Проаналізуйте форми можливих на ринку алмазів монополій.*

Тестові вправи

1. Як називається властивість товару, що визначається витратами праці, втіленими в товар?

- А) вартість
- Б) гроші
- В) мінова вартість
- Г) якість

2. Що лежить в основі вартості?

- А) суспільна праця
- Б) споживна та мінова вартість
- В) суспільна праця та суспільна споживна вартість
- Г) суспільна споживна вартість

3. У якому з варіантів відповідей найбільш повно розкрито сутність закону попиту і пропозиції?

- А) за незмінюваності всіх інших факторів зниження ціни зумовлює відповідне зростання попиту
- Б) пропозиція формує попит через асортимент, ціну та якість товарів, а попит впливає на пропозицію через структуру й обсяг продажу товарів, визначаючи обсяги і структуру виробництв
- В) завдяки конкуренції ринкова ціна встановлюється як середня величина між ціною попиту й ціною пропозиції
- Г) попит породжує пропозицію

4. Як називається ринкова структура, у якій декілька фірм продають схожі або ідентичні товари?

- А) олігополія
- Б) монополія
- В) монополістична конкуренція
- Г) досконала конкуренція

5. На якому ринку ціна формується виключно під впливом дії ринкових сил?

- А) на ринку, урегульованому державою
- Б) на олігополістичному ринку
- В) на ринку чистої конкуренції
- Г) на ринку нечесної конкуренції

6. У якому з варіантів відповідей подано найбільш точне визначення поняття «ринок»?

- А) сукупність відносин між продавцями та споживачами щодо обміну товарів
- Б) місце продажу товарів
- В) місце обміну товарів
- Г) розподіл продуктів праці

7. У якому з варіантів відповідей наведено основні функції ринку?

- А) відтворювальна, регулювальна, стимулювальна, розподільна, інтегрувальна
- Б) інформаційна, контролювальна
- В) регулювальна, функція санації

Г) контролювальна, інтегрувальна

8. Які основні умови існування ринку?

- А) відсутність суб'єктів ринкових відносин, еквівалентний обмін товарів, наявність конкуренції, вільне ціноутворення
- Б) еквівалентний обмін товарів, відсутність конкуренції, вільне ціноутворення
- В) наявність двох суб'єктів ринкових відносин, еквівалентний обмін товарів, наявність конкуренції, вільне ціноутворення
- Г) наявність суб'єктів ринкових відносин, еквівалентний обмін товарів, наявність конкуренції, вільне ціноутворення

9. Що таке ринкова рівновага?

- А) стан ринку, за якого попит дорівнює пропозиції
- Б) стан ринку, за якого попит перевищує пропозицію
- В) стан ринку, за якого пропозиція перевищує попит
- Г) стан ринку, за якого відсутня пропозиція

10. Що таке ринкова конкуренція?

- А) економічне протистояння
- Б) економічне суперництво між виробниками, покупцями та посередниками за найвигідніші умови виробництва та реалізації товарів
- В) економічна боротьба між посередниками й покупцями
- Г) протистояння покупців і продавців

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність та умови підприємництва.
2. Види підприємницької діяльності.
3. Функції підприємництва.
4. Складові підприємницької діяльності.
5. Формування суб'єктів підприємництва, особливості цього процесу в Україні.
6. Реалізація місії й цілей суб'єкта господарювання як специфічна функція підприємництва.
7. Основні види підприємств та їх організаційні форми.
8. Об'єднання підприємств: асоціація, корпорація, холдинг, консорціум, концерн.
9. Господарські товариства як суб'єкти підприємництва, їх види.

10. Особливості створення та функціонування акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариств із додатковою відповідальністю, повних товариств, командитних товариств.

11. Здійснення підприємницької діяльності без створення юридичної особи.

12. Підприємець відкриває фірму з пошиття одягу і планує випускати 20 одиниць виробів на місяць. Такий обсяг випуску буде можливим за умови двох комбінацій витрат матеріалів (М) і праці (П):

1) $10M + 5P$;

2) $8M + 7P$.

Яку комбінацію краще обрати підприємцю, якщо ціна одиниці матеріалу – 4 грошові одиниці, а ціна одиниці праці – 5 грошових одиниць? Яку комбінацію обере підприємець, якщо фірма не змінить свій профіль, а ціна одиниці матеріалу зменшиться вдвічі?

13. Упродовж року середній показник номінального доходу зріс на 26 %, а ціни за цей самий період – на 15 %. Як змінилися реальні доходи населення?

14. На приватному підприємстві за місяць виробляють 1 000 од. продукції, на які переноситься 900 грн постійного капіталу. Місячна вартість робочої сили – 900 грн. Норма доданої вартості становить 300 %. Визначте вартість одиниці продукції.

15. Фермер-орендар одержує 20 % прибутку на 50 тис. грн капіталу, вкладеного в землю. Величина додаткового продукту, одержуваного після реалізації продукції, складає 30 тис. грн. Визначте величину ренти, одержаної власником землі.

16. Проаналізуйте ситуацію. Професор Іванов – найбільш високооплачуваний професор в університеті. Погодинна оплата його праці у 2 рази вища, ніж у його колег. Він дуже швидко здійснює набір тексту на комп'ютері (друкує 300 знаків за хвилину). Чи варто йому наймати секретаря, якщо найкращий секретар, якого може найняти професор, друкує не більше 200 знаків за хвилину? Якщо так, то чому?

Ситуаційна вправа 1. Банки

Сама назва «банк» виникла порівняно недавно (вважають, що це слово походить від німецького *die Bank*, що означає лавка, де відбуваються розрахунки). Однак заклади, які виконували певні операції з грошима, з'явилися задовго до Різдва Христового. Ще за 2 300 років до Христа давні халдеї створювали торговельні товариства, які надавали гроші в позику. Однак початок розвитку банківської справи пов'язують із Вавилоном.

Зробили свій внесок у розвиток банків і давні греки. Цією справою у Греції займалися храми. Згодом у них з'явилися серйозні конкуренти – так звані трапези (мінйяли). Операції з грішми розширювалися, що привело до

спеціалізації у цій сфері: одні установи займалися тільки мінняльною справою, інші – надавали позики.

Подальшого розвитку банківська справа набула в Єгипті та Римі. Нові моменти у формуванні банків пов'язані з містами Ганзейського союзу. Розширення торгівлі тут супроводжувалося не тільки збільшенням важливості банківських інститутів, а й появою громадських банків, які створювала міська влада й керувала ними (доки банківська справа була винятково приватною). Функції банків значно розширилися.

Позначився розвиток банків і на Англії. Тут уперше створено державний банк (Англійський банк, 1694). Новим було й те, що цей банк створено для виконання принципово нових функцій – розв'язання проблеми державного дефіциту.

Розвиток і поглиблення ринкових відносин супроводжувалися подальшим розширенням функцій банків, що відобразилося на їхній спеціалізації. З'явилися депозитні, емісійні, чекові, народні, іпотечні банки тощо. Одночасно виникли й інші, небанківські кредитні установи.

У ХІХ ст. в європейських країнах створено державні банки (у Франції – 1800 р., в Австрії – 1816 р., у Бельгії – 1825 р.). У період кінця ХІХ – початку ХХ ст. відбулися важливі структурні зрушення в банківській діяльності – тут інтенсифікувалися процеси концентрації й централізації банківського капіталу. З'явилися величезні банки, які відігравали щоразу більшу роль в економіці.

Сьогодні банківська справа набула такої ваги в економічному житті, що, без перебільшення, можна сказати: без розвиненої банківської системи нині неможлива ефективна економіка. Банки вважають чи не найдосконалішим витвором розвитку ринкових відносин і, без сумніву, здобутком людської цивілізації.

Запитання:

1. Проаналізуйте твердження: «Без розвиненої банківської системи нині неможлива ефективна економіка».

2. У чому полягає особливість здійснення підприємницької діяльності в банківській сфері?

Ситуаційна вправа 2. Генрі Форд – геніальний підприємець?

Генрі Форд, засновник автомобільного концерну «Форд», викликає захоплення своїми успіхами і блискучою кар'єрою. Але початок шляху одного з найуспішніших підприємців ХХ століття був важким. На шляху до успіху Генрі довелося подолати безліч перешкод.

Генрі Форд народився в 1863 році у США, на фермі в передмісті Детройта, штат Мічиган. Сяк-так закінчив вісім класів, виявивши хороші здібності до математики. У 16 років поїхав на заробітки в Детройт, не з першого разу знайшов роботу механіком в Електричній компанії Томаса Альва Едісона. Успадкувавши землю після смерті батька, Генрі збудував

лісопильню, яка приносила йому дохід, що дозволив одружитися з коханою Кларою, а також зайнятися винаходами.

У червні 1893 року в цегляному сараї позаду свого будинку Генрі Форд закінчив будівництво першого експериментального автомобіля. Назвав винахідник своє творіння «Квадроцикл». Він важив усього п'ятсот фунтів і пересувався на чотирьох велосипедних шинах. «Я зробив коляску, яка рухається без коня!» – говорив Генрі Форд.

В Електричній компанії Томаса Альва Едісона кар'єра Генрі йшла вгору. Але коли йому запропонували посаду управителя й зажадали, щоб він кинув займатися своїми винаходами, Генрі звільнився. І продовжив створювати свою мрію.

Через кілька років підприємець Генрі Форд продемонстрував другий дослідний зразок, випробувавши його в поїзді від Детройта до Понтіака. У 1901 році на 15 тисяч доларів, зібраних за допомогою акціонерів, Генрі Форд відкрив свій перший бізнес – «Детройтську автомобільну компанію». Але компанія проіснувала всього два роки. Досвіду ведення бізнесу в Генрі було зовсім мало, на відміну від ідей, які він продовжив утілювати в життя.

А. Малкомсон, приятель із часів Електричної компанії, що розбагатів на торгівлі вугіллям, запропонував Генрі Форду організувати компанію «Форд мотор компані». Вони поділили між собою п'ятдесят один відсоток акцій, що забезпечило приятелям контроль над компанією. Незабаром вони завербували ще пайовиків. «Форд мотор компані» була відкрита в 1908 році, у маленькій майстерні, і почала з капіталу 28 000 доларів. Через рік прибуток склав майже 400 000, за виручки 1 500 000 доларів. Перший автомобіль коштував 850 доларів.

Генрі підвищував ціну на кожну нову модель автомобіля. Акціонери були дуже незадоволені такою політикою. Поступово Форд скуповував акції, поки не придбав контрольний пакет. Усіх незадоволених своєю політикою він просив іти з компанії відразу.

Пізніше компанія стала виробляти автомобілі дешевші, найдорожчий із яких коштував 750 доларів. Прибуток різко зростає, адже за такою ціною нововведення – засоби пересування без коня – продавалися веселіше. Генрі почав багатіти по-справжньому.

Автомобілі користувалися попитом, Генрі день і ніч думав, як поліпшити якість виробленої продукції. Організував курси механіків прямо при «Форд мотор компані». Справжнім проривом стало впровадження у виробництво запчастин більш легкого сплаву – ванадієвої сталі.

Незважаючи на кризу 1907 року, що залишила на вулицях Америки мільйони безробітних, компанія Форда зуміла вистояти. Навіть було розширено асортимент. Автомобілі називали за буквами: модель А, F, N і T. Д.

Із часом Генрі Форд побудував справжню імперію, що складалася зі сталеливарного заводу, власних кузень, рудників, залізниць і багато ін. І єдиним власником усього цього був Генрі.

На початку 1912 року фордівська автомобільна компанія вже випускала більше двохсот автомобілів на день. Виробництво йшло тепер конвеєрним шляхом. Генрі оточив себе хорошими фахівцями й завжди «тримав ніс за вітром», щоб не пропустити різні технічні та підприємницькі нововведення, на які було багате ХХ століття, особливо його початок.

У компанії підвищили заробітну плату і встановили контроль за робітниками. Плинності кадрів на заводах Форда майже не було. І це дало додаткову вигоду. Слідкували й за моральним станом робітників. Робота була важкою, із маленькою перервою.

Генрі наближався до мети: 2 000 000 автомобілів на рік. Тепер 45 тисяч різних машин працювали, виготовляючи фордівські автомобілі на шістдесяті підприємствах, які були розкидані по Сполучених Штатах. Власні пароплави Форда транспортували окремі частини до складальних заводів, розташованих у двадцяти восьми зарубіжних країнах. Фордівську «Модель Т» збирали в Йокогамі й Буенос-Айресі, і її частини були взаємозамінні. Де б ви не їхали цією машиною, всюди була людина, яка вміє обслужити й полагодити її. Про це подбав творець мегаконцерну Генрі Форд.

Генрі старів і в 40-і роки передав компанію в управління сина Едзела. Але синові не вдалося очолити бізнес батька. По-перше, він помер, а по-друге, хитрий чоловік на ім'я Гаррі Беннетт, який служив у боса багато років, мав великий вплив на старого Форда і віддаляв його від сім'ї. «Форд мотор компанії» мало не потрапила в чужі руки. Але все ж президентом став онук і тезка творця – Генрі.

Генрі Форд старший помер 7 квітня 1947 року у віці 84 років.

«Якщо б мені довелося починати все спочатку, то я знову відшукав би якусь нагальну потребу людей, яка ще не задоволена і задоволення якої можна було б поставити на широкий потік. І будьте впевнені, я задовольнив би її набагато краще за інших і в короткі терміни (п'ять-десять років) знову став би мільйонером» (Генрі Форд).

Запитання:

- 1. Що Вам відомо про діяльність компанії «Форд»?*
- 2. У чому полягав успіх підприємця Г. Форда?*
- 3. Якими якостями має володіти підприємець?*
- 4. Завдяки чому навіть у період кризи компанії Г. Форда вдалося вижити?*
- 5. Які з функцій підприємництва найбільш вдало виконував Г. Форд?*
- 6. Дайте оцінку принципів підприємництва на прикладі компанії Г. Форда.*

Тестові вправи

1. Яке з визначень економічної сутності підприємства є найбільш повним?

- А) підприємство – це основна ланка народного господарства, у межах якого відбувається одиничний поділ праці
- Б) підприємство – це основна ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво переважної маси товарів і здійснює свою діяльність із метою задоволення суспільних та особистих потреб
- В) підприємство – це самостійний господарюючий суб'єкт, який є юридичною особою
- Г) підприємство – це основна ланка національної економіки, у межах якої не відбувається одиничний поділ праці

2. За кількістю працівників та обсягом валового доходу підприємства поділяють на

- А) корпоративні, унітарні
- Б) акціонерні, командитні
- В) великі, середні, малі
- Г) кооперативи, сімейні

3. Які фонди підприємства входять до виробничих фондів?

- А) основні, оборотні, фонди обігу
- Б) основні, допоміжні
- В) першорядні, другорядні
- Г) обов'язкові, необов'язкові

4. Що таке матеріальне зношування основних фондів?

- А) миттєва втрата основними виробничими фондами своєї вартості (і корисних властивостей)
- Б) втрата вартості фондів
- В) поступова втрата основними виробничими фондами своєї вартості (і корисних властивостей) у результаті їх участі у виробництві
- Г) втрата додаткових фондів підприємства

5. Що таке моральне зношування основних фондів?

- А) фонди, яким 2 роки
- Б) незмінність основних фондів
- В) фізичне зношування
- Г) втрата основними фондами частини своєї вартості в результаті науково-технічного прогресу в машинобудуванні та інших галузях, що їх створюють

6. Що таке амортизація?

- А) процес перенесення вартості основних виробничих фондів на готовий продукт у міру їх фізичного зношування
- Б) процес морального зношування
- В) процес матеріального зношування
- Г) процес перенесення вартості основних виробничих фондів на результат

7. Які основні функції ціни?

- А) розподільна, стимулювальна, соціальна
- Б) облікова, соціальна
- В) стимулювальна, соціальна
- Г) облікова, розподільна, стимулювальна, соціальна

8. У чому полягає сутність облікової функції ціни?

- А) ціна виступає засобом обліку суспільно корисної праці, тобто величини, яка поряд із суспільно нормальними затратами на виробництво й реалізацію враховує комплекс інших факторів, що зумовлюють суспільну потребу в певному товарі
- Б) ціна не виступає засобом обліку суспільно корисної праці, тобто величини, яка поряд із суспільно нормальними затратами на виробництво й реалізацію враховує комплекс інших факторів, що зумовлюють суспільну потребу в певному товарі
- В) ціна не виступає засобом обліку суспільно корисної праці, тобто величини, яка поряд із суспільно нормальними затратами на виробництво й реалізацію не враховує комплекс інших факторів, що зумовлюють суспільну потребу в певному товарі
- Г) ціна виступає засобом розподілу суспільно корисної праці

9. За ступенем державного регулювання виділяють такі види цін

- А) нефіксовані, контрольні
- Б) комунальні, вільні
- В) державні, приватні
- Г) фіксовані, регульовані, вільні

10. Що таке підприємництво?

- А) несаможиттєва діяльність щодо виробництва продукції
- Б) діяльність на власний ризик щодо заняття торгівлею з метою одержання прибутку
- В) ініціативна діяльність щодо надання послуг із метою одержання прибутку
- Г) самостійна, ініціативна, на власний ризик діяльність щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку

ТЕМА 6. ДОХОДИ ВІД ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Дохід як економічна категорія.
2. Первинні і вторинні доходи.
3. Фактори виробництва як складові продуктивних сил суспільства, їх роль у формуванні суспільного продукту.
4. Привласнення факторів виробництва як економічна основа формування доходів суб'єктів економіки.
5. Економічні форми реалізації власності на фактори виробництва.
6. Прибуток як економічна форма реалізації власності на капітал.
7. Прибуток на промисловий, торговельний та банківський капітал.
8. Земельна рента як економічна форма реалізації власності на землю, її види.
9. Специфіка функціонування робочої сили як фактора виробництва.
10. Особливості формування доходів від володіння факторами виробництва в тіньовій економіці.

Ситуаційна вправа. Попит на активи: обережно, фінансові піраміди!

Де існує попит на ті чи інші активи та ринковий механізм визначення ціни, там завжди є ризик утворення фінансових бульбашок і пірамід. Історія знає багато подібних прикладів, коли в погоні за багатством люди ставали жертвами власної легковажності.

Подібна драма розігралася в 1720 році. Відомий своїми передовими ідеями шотландський економіст Джон Ло прославився також завдяки створенню ним найбільшої фінансової піраміди у Європі часів зародження капіталістичного виробництва.

Покровительство Філіппа II Орлеанського дало змогу Джону Ло обійняти посаду Генерального контролера фінансів Франції при королівському дворі та створити найбільшу в країні Міссісіпську компанію, що володіла торговельною монополією на всіх морях. У результаті біржових спекуляцій Джон Ло домогся різкого зростання курсу акцій (до 80 разів упродовж року). Проте створена вперше в історії відкрита акціонерна компанія не приносила бажаного зиску і вже за пів року збанкрутіла, втративши на кожній акції 97 %. Джон Ло був змушений утікати від натовпу розлючених вкладників.

Часто такі історії ставали підґрунтям для літературної творчості. Так, у середині XIX ст. англійський письменник Чарльз Дікенс у повісті «Крихітка Дорріт» описав трагізм людського життя у вирі біржових спекуляцій.

А вже за пів століття про «гарантований швидкий заробіток» писали в газетах. Щоправда, перші публікації про американця італійського походження Чарльза Понці (Charles Ponzi) та його компанію «Securities and

Exchange Company» були проплаченими й мали на меті розпалити ажіотажний попит. Чарльзу Понці це вдалося. Він був настільки вправним, що заробляв по 250 тис. дол. США в день, створивши фінансову піраміду на обіцянках 50-відсоткового прибутку на інвестиції упродовж 45 днів. Понці вдалось обдурити близько 17 тис. осіб.

Проте його суперприбуткове підприємство зазнало краху через викривальну статтю в «Post Magazine». У 1921 році Понці заарештували, а його іменем у США назвали фінансові піраміди (схема Понці, англ. Ponzi scheme).

Не менш резонансною стала справа компанії MMM та її керівника Сергія Мавроді в Росії, заарештованого за шахраювання у 2003 р. Заснована в 1989 р., фірма займалася торгівлею, як і багато інших у той час нововідкритих підприємств в СРСР. Проте значний попит на акції першої емісії компанії підштовхнув її співвласників до створення фінансової піраміди. У підсумку – найбільша афера в Росії за схемою Понці. Учасниками піраміди стали щонайменше 2 млн росіян, а сума, яку при цьому змогли заробити аферисти, сягає навіть пів мільярда дол. США. Ажіотажний попит на білети компанії MMM підігрівався обіцянками тисячі відсотків прибутку в рік та безперервними рекламними роликами компанії на телебаченні.

Проте всіх шахраїв, без сумніву, перевершив американський бізнесмен Бернард Мейдофф. Створена ним на Уолл-стріт у 1960 р. фірма «Bernard L. Madoff Investment Securities LLC» не була помічена в підозрілих оборудках і не обіцяла запаморочливих відсотків на вклади, а сам Бернард Мейдофф мав репутацію респектабельного фінансиста й навіть входив до ради директорів фондової біржі NASDAQ. Серед його клієнтів були численні хедж-фонди, банки, благодійні організації, а також приватні особи, в основному голлівудські знаменитості.

Проте в розпал фінансової кризи у США у 2008 р., як грім серед ясного неба, пролунала новина про банкрутство компанії Мейдоффа. З'ясувалося, що її власник не збирався інвестувати кошти вкладників, а фірма упродовж тривалого часу функціонувала за схемою Понці.

Кількість потерпілих від оборудки Мейдоффа становить від одного до трьох мільйонів приватних осіб та ще декілька сотень фінансових організацій, а їх збитки оцінюють на загальну суму близько 64,8 млрд дол. США.

29 червня 2009 року суддя Денні Чін окружного суду Манхеттена засудив Бернарда Мейдоффа до 150 років позбавлення волі за організацію найбільшої в історії фінансової піраміди.

Запитання:

- 1. Що Вам відомо про діяльність фінансових пірамід?*
- 2. Які причини успіху та довіри вкладників до подібних організацій?*
- 3. Які фактори є вирішальними для прискорення краху фінансової піраміди?*

Тестові вправи

1. Обсягом грошових надходжень за певний період часу називають

- А) прибуток
- Б) дохід
- В) заробітну плату
- Г) позичковий відсоток

2. Основними суб'єктами фінансової системи є

- А) місцеві фінанси, державні фінанси
- Б) державні фінанси
- В) фінанси установ та організацій
- Г) державні фінанси, фінанси підприємств, фінанси населення

3. Одержувачами доходів є

- А) населення, держава
- Б) домашні господарства, підприємства, держава
- В) тільки держава
- Г) тільки підприємства

4. Які джерела доходів не пов'язані з пропозицією економічних ресурсів?

- А) продаж ресурсів
- Б) заробітна плата
- В) пенсії, стипендії, трансфертні платежі, випадкові (епізодичні)
- Г) лізинг, економічна рента

5. Що є головним мотивом та основним показником підприємницької діяльності?

- А) прибуток
- Б) заробітна платня
- В) дохід
- Г) вчасна сплата податків

6. Які фактори впливають на формування прибутку?

- А) тарифи, інфляція
- Б) рівень податків
- В) рівень основного капіталу
- Г) рівень податків, рівень собівартість, швидкість обороту оборотних коштів, ціни на товар

7. Що таке ринок робочої сили?

- А) економічні відносини між найманими працівниками й підприємствами

Б) сукупність економічних відносин між найманими працівниками, підприємствами й біржами праці щодо організації, використання та купівлі-продажу робочої сили

В) місце купівлі-продажу робочої сили

Г) сукупність економічних відносин між найманими працівниками й біржами праці

8. Яке з визначень найбільш повно розкриває сутність прибутку?

А) прибуток – це різниця між грошовою виручкою від реалізації продукції та її собівартістю

Б) прибуток – це різниця між ціною продажу продукції та її собівартістю

В) прибуток – це реалізована підприємством додаткова вартість

Г) прибуток – це різниця між доходом і собівартістю

9. Чому маса прибутку не може слугувати повноцінним критерієм оцінки рівня ефективності функціонування підприємства?

А) тому що дані про величину прибутку можуть бути недостовірними

Б) тому що величина прибутку є комерційною таємницею підприємства

В) тому що це абсолютний показник

Г) тому що його величина залежить не лише від ефективності господарювання

10. Що, крім ефективності виробництва, виражає норма прибутку?

А) ефективність функціонування живої праці

Б) доцільність вкладення коштів у виробництво

В) джерело походження прибутку

Г) ефективність функціонування матеріалізованої праці

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПОКАЗНИКИ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність, ознаки й мета національної економіки.
2. Суспільне відтворення – основа подальшого розвитку національної економіки.
3. Типи економічного відтворення.
4. Ефективність суспільного відтворення та його чинники.
5. Система національного рахівництва.
6. Сукупний суспільний продукт.
7. Валовий внутрішній продукт.
8. Чистий внутрішній продукт.
9. Національний дохід.
10. Методи обчислення показників системи національного рахівництва.

11. Розподіл, перерозподіл і споживання національного доходу як спосіб задоволення суспільних потреб та матеріальна основа формування національного багатства.

12. Показники економічної активності населення, інфляції й торговельного балансу.

13. Відомі такі дані:

Рахунок	Млрд грош. од.
Відсоток за кредит	12
Валові часткові інвестиції	55
Заробітна плата та платня	218
Прибутки корпорацій	113
Непрямі податки	22
Рентні платежі власникам орендованого майна	20
Податки на прибутки корпорацій	50
Чистий експорт товарів і послуг	9
Державні закупівлі товарів і послуг	90
Чисті інвестиції	45
Доходи від власності	21
Чисті субсидії державним підприємствам	2
Трансфертні платежі населенню	23
Споживчі витрати	260

Визначте обсяг ВВП за потоком доходів, обсяг ВВП за потоком витрат, обсяг ЧВП, обсяг НД.

Ситуаційна вправа. Споживчий кошик

Споживчий кошик – набір товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї. Його використовують для розрахунку мінімального споживчого бюджету (прожиткового мінімуму), виходячи з вартості товарів в актуальних цінах, а також як базу для порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання.

На основі даних щодо споживчого кошика та споживчого бюджету розраховують такі показники, як мінімальна зарплата й мінімальна пенсія. Поняття споживчого кошика існує в багатьох країнах світу. Проте ці «кошики» мають певні національні особливості: споживчий кошик американця нараховує 300 продуктів і послуг, француза – 250, англійця – 350, німця – 475. Український споживчий кошик нещодавно був розширений до 297 найменувань продуктів.

Наприклад, у споживчому кошику британця передбачені витрати на підключення до Інтернету, покупку MP3-плеєра та гітари, а також послуги садівника. Навіть найменш забезпечені німці мають право на цифровий фотоапарат і відеокамеру, сканер і принтер, а також тонометр. Французи закладають у споживчий кошик послуги перукаря, косметичні засоби та харчі

для котів і собак. «Стурбовані» здоровим способом життя американці мають у кошику тютюнові та горілчані напої, а також витрати на мобільний і комп'ютерний зв'язок.

Крім того, експерти вважають, що найраціональнішою є така структура споживання, коли на харчі витрачається до третини доходів, непродовольчі товари (одяг, меблі) – 47 %, і решта – на послуги. В українському ж споживчому кошику лівова частка доходів (понад 65 %) витрачається на харчі, а деякі непродовольчі товари та послуги не згадуються взагалі. Наприклад, вважається, що пенсіонерам не потрібні ані плавки, ані купальники, школярі можуть обійтися двома підручниками на рік, а студенти взагалі мають обходитися без підручників. Платна медицина та платна вища освіта взагалі не згадуються, бо вони в Україні мають надаватися безкоштовно.

Запитання:

- 1. На які соціально-демографічні групи населення розраховують споживчий кошик?*
- 2. Які продукти складають споживчий кошик сучасного українця?*
- 3. Яким має бути співвідношення між прожитковим мінімумом і споживчим кошиком?*

Тестові вправи

1. До основних макроекономічних цілей національної економіки не належить

- А) стабільний рівень цін
- Б) стабільне зростання національного обсягу виробництва
- В) високий і стабільний рівень зайнятості населення
- Г) мінімальна спеціалізація національних виробників

2. За якими показниками визначають рівень розвитку національної економіки?

- А) ВВП, ВНП
- Б) ВВП, ВНП, інфляція, рівень безробіття, товарообіг зовнішньої торгівлі, дефіцит бюджету, рівень державного боргу тощо
- В) ЧВП і ВНП
- Г) сукупний попит, сукупна пропозиція

3. Економічно й організаційно єдина система взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності людей, яким властива відповідна пропорційність, взаємообумовлене розміщення на території, обмеженій державними кордонами, – це

- А) макроекономіка
- Б) національна економіка
- В) економічна політика

Г) мікроекономіка

4. На що в першу чергу має бути спрямована національна економіка?

- А) стабільність, ефективність і справедливість
- Б) вирівнювання доходів населення, низький рівень безробіття
- В) стабільність заробітної плати
- Г) тільки ефективність управління

5. У якому з варіантів відповідей найбільш повно розкрито ознаки національної економіки?

- А) відсутність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання; єдиний економічний простір, спільний для всіх її суб'єктів
- Б) наявність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання; єдиний економічний простір, спільний для всіх її суб'єктів; наявність економічного центру
- В) наявність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання; єдиний економічний простір, спільний для всіх її суб'єктів; наявність економічного центру; загальна система економічного суверенітету; наявність національного ринку; територіальна визначеність
- Г) наявність тісних економічних зв'язків між суб'єктами господарювання; територіальна визначеність

6. Що таке суспільний продукт?

- А) проміжний результат діяльності суб'єктів національного господарства
- Б) сукупність матеріальних і духовних благ, створених суспільством за певний проміжок часу (як правило, за рік)
- В) узагальнений результат діяльності окремих суб'єктів національного господарства
- Г) узагальнений результат діяльності суб'єктів національного господарства; сукупність усіх матеріальних і духовних благ, створених суспільством за певний проміжок часу (як правило, за рік)

7. Що таке валовий внутрішній продукт?

- А) сукупна вартість обсягу товарів
- Б) сукупна вартість усього обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених на території держави впродовж року для споживання, експорту й накопичення; результати зовнішньоекономічної діяльності
- В) сукупна праця
- Г) доходи, отримані суб'єктами національної економіки

8. Що таке система національного рахівництва?

- А) сукупність показників розвитку економіки

Б) система основних макроекономічних показників держави з урахуванням внеску у формування суспільного продукту всіх сфер суспільного виробництва

В) система мікроекономічних показників

Г) сукупність показників гальмування розвитку економіки

9. Що є матеріальною основою національної економіки?

А) національне багатство

Б) гроші

В) підприємства

Г) фізичні особи

10. Що таке національне багатство?

А) сукупність благ фізичних осіб

Б) сукупність благ, вироблених юридичними особами

В) сукупність нематеріальних послуг

Г) сукупність благ, нагромаджених суспільством за весь період його виробничої діяльності; основний капітал сфер матеріального виробництва та соціальної сфери, оборотний капітал, особисте майно населення; обсяг наукових знань; виробничий досвід; рівень культури населення

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Зміст і типи економічного зростання.
2. Основні фактори економічного зростання.
3. Нагромадження й інвестиції та їх роль в економічному зростанні.
4. Теорії й моделі економічного зростання.
5. Циклічність як форма економічного розвитку.
6. Економічні кризи. Види циклічних коливань ринкової економіки та їх причини.
7. Зайнятість і безробіття в економічному циклі.
8. Види й рівні зайнятості та безробіття.
9. Вплив циклічності на зайнятість населення та інфляційні процеси. Закон Оукена.
10. Взаємозв'язок динаміки зайнятості й рівня інфляції. Крива Філіпса.

Ситуаційна вправа 1. Японське економічне диво

«Японське диво» полягає в застосуванні своєрідної політики розвитку держави. Технологічна політика Японії, яка мала безпосередній вплив на появу «японського дива», проходила в декілька етапів.

1. На першому етапі, у 40–50-ті роки ХХ ст., Японія просто копіювала все краще у своїх патронів, трохи вдосконалюючи. Вивчала їхній потенціал. Прискорено готувала кадри. Створювала технологічну базу.

2. Науково-технічний потенціал 60–70-х років ХХ ст. був орієнтований не на розробку оригінальних (нових) ідей, а на відбір перспективних новинок, закупівлю ліцензій і «ноу-хау», швидко їх освоєння.

3. У 80-ті роки ХХ ст. кадровий потенціал і технологічна база вже дозволили вийти на передові позиції прогресу, здійснювати науковий пошук і розробку нових ідей. Основа прискореного економічного зростання – це політика низьких кредитних банківських ставок. За 1953–1991 роки реальні кредитні ставки склали в середньому 1,12 %. Японські громадяни не можуть переказувати свої заощадження в іноземні банки.

Цікаво, що почалося японське економічне диво, як це нерідко буває в історії, з випадковостей і непорозумінь. По-перше, голова американської окупаційної адміністрації генерал Макартур у середині ХХ століття запросив до Японії Уолтера Шухарта. Проте той захворів і попросив поїхати свого учня – Едварда Демінга. По-друге, японці, яким Демінг у 50-х роках ХХ століття почав викладати економічну теорію, вважали, ніби доктор знайомить їх із практичним досягненням і досвідом американського менеджменту. Насправді в основу японської моделі систем якості лягла теорія Шухарта–Демінга, яка в США на той час популярності не мала. І лише після того як японці втілили її на практиці, доктора Демінга почали читати й шанувати на його батьківщині.

Доктора Едварда Демінга називають батьком японського економічного дива.

Запитання:

- 1. Як Ви можете оцінити проведену японським урядом політику?*
- 2. Чи можна втілити в життя досягнення економічної науки в Україні?*
- 3. Що Вам відомо про систему управління якістю?*
- 4. Чому Японії, яка недостатньо забезпечена природними ресурсами, вдалося досягти високого рівня розвитку?*
- 5. Яке значення для розвитку економіки держави мають досягнення науки й техніки?*

Ситуаційна вправа 2. США у 20-х рр. ХХ ст.

Спустошена війною Європа лежала в руїнах, і ні Англія, ні Франція, ні тим паче Німеччина не могли претендувати на лідерство у світі. Щоб там не говорили у Версалі Д. Ллойд Джордж чи Ж. Клемансо, але саме мільйонна американська армія в Європі схилила шальки терезів на користь Антанти й вирішила долю війни. Відшкодуванням за життя й здоров'я близько 300 тис. американців став величезний міжнародний авторитет США та чималі

прибутки. Думка про світове лідерство Сполучених Штатів здається напрочуд умотивованою. Проте не всі погоджуються з нею.

Американців повоєнного часу надто непокоїли внутрішні проблеми: інфляція, унаслідок якої хліб подорожчав удвічі, а одяг – утричі, невлаштованість 3 млн ветеранів, які повернулися додому, зростання безробіття. Власне, саме тому примарною для загалу видавалася ідея міжнародного домінування Америки. Стомлені негараздами, спричиненими війною, американці прагнули простого людського щастя й знову поверталися до ізоляціонізму.

Аргументи прихильників:

– Провідні європейські країни були знесилені війною та революціями й не могли конкурувати зі США в боротьбі за світове лідерство.

– За рівнем озброєння США наздогнали Німеччину, Велику Британію й Францію, а їхній військово-морський флот не поступався послабленому флоту Великої Британії.

– До Першої світової війни Сполучені Штати були боржником Європи, а тепер вони стали світовим кредитором. Оскільки кредити надавали країнам із різних куточків світу, то, відповідно, весь світ став зоною «життєвих інтересів» США.

– На початку 20-х рр. Америка виробляла майже половину (48 %) світової промислової продукції, зокрема 80 % автомобілів, 60 % сталі, 50 % нафти тощо.

– У свідомості американців утверджувався принцип поширення американських цінностей на весь світ.

Аргументи опонентів:

– Справді, під час війни та одразу після її завершення США були незаперечним світовим лідером, але після війни, відмовившись вступити до Ліги Націй, добровільно зреклися цього статусу, не закріпивши здобуте на полях битв.

– Більшість американців – прихильників ізоляціонізму, вважали, що європейські проблеми – це справа Європи, а США повинні знову опікуватися долею Західної півкулі.

– Самоусунення Америки від Європи як епіцентру світової політики знову зробило її всього-на-всього регіональним лідером.

– Сенат не вірив у всемогутність Америки й у те, що країна зможе однаково успішно контролювати і Європу, й зону Тихого океану. Американська еліта сумнівалася, що це дало б вигоди й прибутки, а не розпорошення сил.

– У міру зменшення страху перед Німеччиною знову відновили свої позиції Англія й Франція. Тому США були економічним лідером світу, але до вступу в Другу світову війну не були ним у глобальному політичному сенсі.

Період «проспериті» (процвітання).

Отож усвідомлення американцями їхньої нової ролі у світі прийшло до них не відразу й до того ж особливої ейфорії не викликало. Перший час вони потерпали від епідемії небезпечної хвороби інфлуенци, яка, докотившись навесні 1918 р. з Європи, збрала страшну данину – померли майже 500 тис. американців. До цього додалася й складна психологічна ситуація в країні, породжена страхом перед небезпекою більшовизації Америки. «Червоний психоз» досяг апогею після того, як поштові службовці виявили майже чотири десятки мін, відправлених під виглядом бандеролей відомим американським політикам.

Та радикалізм не був сприйнятий американцями. Вони прагнули стабільності й добробуту. На чергових президентських виборах на початку листопада 1920 р. В. Вілсон закликав націю не відмовлятися від «морального лідерства» у світі, але вона не захотіла заради вілсонівського романтизму пожертвувати перевагами миру й заможного життя. Відтак на двох поспіль виборах американці проголосували за республіканців: Воррена Гардінга (1921–1923) та Келвіна Куліджа (1923–1929). Вони обіцяли виборцям повернення до «нормальності», добробут, роботу й автомобіль для кожної сім'ї. Важливу роль у перемозі республіканців відіграли жінки, які, відповідно до прийнятої за рік до того XIX поправки до конституції, уперше пішли до виборчих дільниць. Президентство В. Гардінга виявилось короткочасним і невдалим. Сам він був людиною чесною, але не вбачав нічого поганого в тому, що його друзі – партнери по грі в покер і впливові чиновники адміністрації – не гребували дорогими «подарунками».

Генеральний прокурор порушив справу проти одного з його близьких друзів, який украв величезну суму коштів, виділених для ветеранів війни, що повернулися з Франції. Ряд інших приятелів В. Гардінга були звинувачені в хабарництві й також постали перед судом. У серпні 1923 р., повертаючись з Аляски, він раптово помер, тим самим уникнувши ганьби імпічменту.

Відповідно до конституції владу перебрав віцепрезидент К. Кулідж (1924 р. його було переобрано президентом на наступний термін). Тихий і врівноважений пуританин, він сформулював головне гасло консервативної політики республіканців: «Головна справа американців – робити діло». На думку президента, потрібно було сприяти збагаченню мільярдерів, і тоді вони збагатять усіх інших американців.

У промисловості успіхи не забарилися, а сільськогосподарська політика виявилася менш вдалою. Із закінченням війни попит на збіжжя, найперше на пшеницю та кукурудзу, значно скоротився. До того ж у відповідь на прийняті Сполученими Штатами протекціоністські закони європейські країни закрили ринки для продукції американських фермерів. Як наслідок – криза перевиробництва й зубожіння фермерів.

Чимало американців були переконані, що причиною їхніх нестатків, падіння в суспільстві моралі й зростання злочинності був алкоголь. Після сторічних дебатів у 1919 р. в США було прийнято названу «шляхетним

експериментом» XVIII поправку до конституції, за якою запроваджувався «сухий закон». Відтепер на всій території країни заборонялося виготовлення та продаж спиртних напоїв, а також знищувалися їхні запаси. Проте невдовзі виявилось, що виконати закон практично неможливо. Ті з американців, хто вважав XVIII поправку порушенням їхньої особистої свободи – головного завоювання американської революції, стали пити ще більше, ніж раніше. Пиво, вино і джин у величезних кількостях виробляли нелегально, а також контрабандним шляхом завозили з підпільних гуралень, що знаходилися на території Канади.

У результаті злочинність набула небаченого раніше розмаху. Рекетири й вимагачі взяли виробництво алкогольних напоїв під свій контроль і мали з того величезні прибутки, які відтепер обминали державну скарбницю. Гангстери, очолювані добре відомим Аль Капоне, відчували себе повновладними господарями у великих містах, і поліція далеко не завжди могла дати їм раду. Урешті-решт, 1933 р. «сухий закон» було скасовано.

Непокоїли Америку й інші проблеми. Війна одночасно пробудила патріотизм і страх перед комунізмом. Тріумф більшовиків у Росії, вибух бомби в діловому центрі Нью-Йорка Уолл-стріт та інші події зумовили «античервону» паніку. Очікування ліворадикальної революції призвели до несправедливих переслідувань і навіть тюремного ув'язнення представників лівих партій. Недоброзичливо ставилися деякі американці й до емігрантів, яких із початку століття до 1915 р. прибуло до США понад 13 млн. Вони, погоджуючись на неприйнятну для американців низьку платню, створювали їм конкуренцію в пошуках роботи; об'єднуючись у земляцтва, не піддавалися американізації тощо. У 1924 та 1929 рр. у США було прийнято закони, якими встановлювалися обмеження для прийому емігрантів – не більше 150 тис. на рік.

На цій хвилі активізувався Ку-клукс-клан, і лише на початку 1930 р. ця організація расистів-фанатиків була істотно послаблена владою.

К. Кулідж став символом «нової ери процвітання» («проспериті») Америки: вартість фондового ринку зросла до небачених раніше масштабів, підприємства безперервно випускали доступні за ціною для більшості американських сімей легкові автомобілі (найпопулярнішою була модель «Форд-Т»), холодильники, радіоприймачі, новинки домашньої техніки. Винаходи створювали враження, що Америку очікує безхмарне й безтурботне заможне майбутнє. І якщо на початку «проспериті» не всі американці вірили в настання «чудового нового світу», то це було лише справою часу.

Наступник К. Куліджа, також республіканець, Герберт Гувер (1929–1933) був сповнений сподівань на продовження «нової ери». Він був людиною досить здібною й наділеною організаторськими талантами.

«Ми – в Америці, – виголосив він у 1929 р., – найближчим часом здобудемо цілковиту й остаточну перемогу над бідністю, чого не було в

історії жодної іншої країни». Америка вірила своєму президенту й очікувала ще більшого процвітання, яке поспішили назвати «бізнесовою цивілізацією».

Це була дійсно вражаюча картина, адже піднесення охопило не лише всю промисловість, небаченими темпами зріс національний прибуток. Охоплені загальною ейфорією, американці воліли не звертати уваги на деякі насторожливі явища. Зокрема, перестала давати приріст продукції вугільна промисловість, оскільки широко використовувалися газ та нафта. Серед американок величезної популярності набув одяг із синтетичних волокон, а відтак виробу з вовни та бавовни не знаходили в країні збуту. Залізниці вже не витримували змагання зі зручними автошляхами, літаками та модернізованими пароплавами. Ще гірше ситуація складалася в сільському господарстві.

«Нова ера» спричинила й суттєві зміни в моралі американців, насамперед молоді. По суті, сталася своєрідна інтелектуальна революція, яку називали то «Ревучими двадцятими», то «Добою джазу», то «Ерою надмірності». Студентські розкуті вечірки, захоплення модними танцями, короткочасними романтичними знайомствами – усе це справляло шокуєче враження на американських інтелектуалів – філософів та письменників, пересічних громадян із консервативним світоглядом. Чимало представників цього «втраченого покоління», як, наприклад, письменник Ернест Хемінгуей, залишали США й перебиралися до Європи, здебільшого до Франції. Проте всі ці проблеми багатьом здавалися поодинокими хмаринками на в цілому безхмарному небі американського «проспериті».

«Велика депресія».

Раптово й драматично «нова ера» закінчилася у жовтні 1929 р., й настали жахи кризи перевиробництва – «Великої депресії» 1929–1933 рр. Найперше паніка охопила фондові біржі: 24 жовтня близько 12 млн акцій змінили своїх власників. Через п'ять днів криза стала загальнонаціональною, а пізніше охопила весь світ. В одну мить у США розорювалися ще вчора міцні фірми, акції яких стрімко впали в ціні щонайменше наполовину, майже 5 тис. банків луснули, як мильні бульки, й мільйони вкладників втратили все нажите впродовж життя. Не один учорашній мільйонер, залишившись ні з чим, наклав у розпачі на себе руки. Не маючи кому збувати продукцію, підприємства припиняли роботу, залишивши за воротами мільйони американців. Зарплата тих, кому пощастило зберегти роботу, скоротилася більше ніж наполовину, долар знецінився на третину, кожна п'ята фірма збанкрутіла. За проїзд у місцевому транспорті майже ніхто не платив; шкільні вчителі працювали, не отримуючи платні. Полум'я соціальної катастрофи боляче обпало довірливу націю. У відчаї люди вдавалися до рішучих дій, як, наприклад, 1932 р., коли відбувся грандіозний марш ветеранів до Вашингтона. Але Г. Гувер не мав рецептів, як відновити економіку, й лише намагався полегшити страждання співвітчизників. У

1932 р. він наказав виділити кошти на проведення громадських робіт і реконструкцію промисловості, надавати позички банкам тощо.

Проте американці вже не сподівалися на нього й усі надії покладали на обрання нового президента. Республіканська партія кредит довіри громадян вичерпала, й до влади поверталися демократи.

Запитання:

1. Порівняйте погляди прихильників тези про світове лідерство США після Першої світової війни та їхніх опонентів. Чиї аргументи видаються Вам переконливішими і чому?

2. Як Ви можете пояснити той факт, що після війни, коли, як правило, життя людей є непростим, Америка вступила в період «проспериті»?

3. «Велика депресія» – це випадковий збіг обставин, результат недалекоглядної політики республіканців чи закономірне явище?

4. У чому полягає принципова відмінність між політикою республіканських урядів В. Гардінга, К. Куліджа й Г. Гувера?

Тестові вправи

1. Для якої фази економічного циклу характерним є різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зв'язків, що склалися, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, і в результаті – у зниженні життєвого рівня, добробуту населення?

- А) економічне зростання
- Б) економічна криза
- В) економічний цикл
- Г) антициклічне регулювання економіки

2. Для якої фази економічного циклу характерним є оновлення економічних зв'язків?

- А) криза
- Б) депресія
- В) піднесення
- Г) пожвавлення

3. Що таке економічне зростання?

- А) розширення масштабів окремої економічної системи, яке виявляється у збільшенні розмірів застосованої суспільної праці
- Б) регулярне, стійке розширення масштабів окремої економічної системи, яке виявляється у збільшенні розмірів застосованої суспільної праці й виробленого продукту
- В) нерегулярне, випадкове розширення виробництва
- Г) збільшення продуктивності праці

4. Назвіть види економічного зростання

- А) інтенсивний, екстенсивний, змішаний
- Б) тільки інтенсивний
- В) тільки екстенсивний
- Г) реальний

5. Що таке економічна рівновага?

- А) стабільність
- Б) стан економіки, за якого вона здатна до саморегулювання, тобто будь-які порушення може усунути самостійно, через ринковий механізм
- В) ефективність управління національною економікою
- Г) певна стабільність на короткий проміжок часу

6. Що таке економічний цикл?

- А) коливання
- Б) наявність тільки кризи
- В) об'єктивна форма розвитку національної економіки; часовий проміжок від початку однієї кризи економіки до початку наступної; періодичне повторення впродовж років піднесення і спаду в економіці
- Г) наявність тільки депресії

7. Із яких фаз складається економічний цикл?

- А) криза, пожвавлення
- Б) депресія, піднесення
- В) тільки криза
- Г) криза (спад), депресія, пожвавлення, піднесення

8. У якому з наведених варіантів відповідей найбільш повно подано тлумачення поняття «криза»?

- А) звичайний стан національної економіки
- Б) фаза економічного циклу, яка завершує попередній періодичний цикл і є початком наступного
- В) третя фаза економічного циклу
- Г) стан економіки

9. Якій фазі економічного зростання притаманні такі ознаки, як: обсяг виробництва перевищує обсяг найбільшого піднесення попереднього циклу і зростає найвищими темпами; швидке економічне зростання; підготовка підґрунтя для наступної кризи?

- А) піднесення
- Б) пожвавлення
- В) криза
- Г) депресія

10. У якому з наведених варіантів відповідей найбільш повно подано тлумачення поняття «пожвавлення»?

- А) застій виробництва, зниження рівня безробіття
- Б) паніка на ринку цінних паперів, підвищення попиту на готівку
- В) зростання промислового виробництва та інвестицій; помітне скорочення безробіття
- Г) зростання ділової активності; зростання промислового виробництва та інвестицій; помітне скорочення безробіття; підвищення особистих доходів населення; збільшення платоспроможного попиту

ТЕМА 9. РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність, мета й об'єкти макроекономічного регулювання.
2. Типи макроекономічних регуляторів.
3. Ринковий механізм забезпечення макроекономічної рівноваги.
4. Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва та його функції.
5. Основні напрями й методи державного регулювання економіки.
6. Основні концепції й моделі державного регулювання економіки.
7. Проблеми формування механізму господарювання в Україні на сучасному етапі.
8. Дайте власну оцінку високим тарифам на імпорتنі автомобілі за умови, якби Ви представляли інтереси:
 - а) власника української автомобільної компанії;
 - б) працівника українського автомобільного заводу;
 - в) споживача, який збирається придбати автомобіль;
 - г) уряду України.

Ситуаційна вправа 1. Поза законом

Перу – основний виробник сировини коки для кока-коли й кокаїну. Коку вирощують селяни, для яких дохід від продажу листя цієї рослини наркоторгівцям є єдиним способом вижити.

Запитання:

Укажіть найоптимальніший, з економічної точки зору, спосіб боротьби з наркобізнесом:

- а) репресивні заходи проти порушників;
- б) скорочення виробництва кока-коли;
- в) специфікація прав власності на землю та викуп державою прав на заборону посіву коки;
- г) упровадження податку на вирощування коки, усі доходи від якого будуть спрямовані на фінансування поліції.

Ситуаційна вправа 2. «Руська правда»

«Руська правда» – найвизначніша збірка стародавнього руського права, важливе джерело для дослідження середньовічної історії права й суспільних відносин Русі та сусідніх слов'янських народів. Оригіналу «Руської правди» не знайдено, натомість збереглася значна кількість її списків із XIII–XVIII ст. Досі відкрито їх 106. Історія виникнення «Руської правди» та її списків, які поділяють на три редакції (коротку, розширену й скорочену), ще досі повністю не досліджена.

Починається «Руська правда» «судом Ярослава про вбивства», який визначав 80 гривень штрафу за вбивство боярина й 40 гривень – за простого обивателя.

Центральним у «Руській правді» є питання про власність, економічні відносини, верховенство й підданство, соціальний статус окремих категорій населення. Наприклад, у статті «Про холопа» йдеться про те, що коли він (холоп) сховається і господар заявить про це на торгу, а до третього дня ніхто холопа не приведе, то, зустрівши холопа, господар має право собі його повернути, а хто переховує його, заплатити три гривні. «Хто сяде на чужого коня без дозволу, платити три гривні пені». Виходить, що використання чужого холопа й чужого коня каралось однаково. «У кого пропаде кінь, зброя або одяг і він про те заявить на ринку і після впізнає пропалу річ у когонебудь у межах свого ж міста, той прямо бере свою річ та й стягує зі сховця 3 гривні за неявку речі».

Значно жорсткіше каралось конокрадство: «Якщо хто буде конокрад, його видати князю для продажу в рабство на чужину; якщо ж він украв з амбара, заплатити йому 3 гривні князю».

Насиченість «Руської правди» покараннями за крадіжки і приховування чужого майна свідчить, як багато уваги приділяли охороні власності. Очевидно, відносини власності в Київській Русі були високо розвинені, а правові норми оберігали їх. Звичайно ж, «Руська правда» відображала насамперед погляди суспільної верхівки – князів і бояр.

Запитання:

- 1. Які види суспільних відносин підпадали під регулювання в руському праві?*
- 2. Дайте оцінку соціального розвитку суспільства на основі «Руської правди».*

Ситуаційна вправа 3. Податок солідарності: Східна Німеччина наздоганяє Західну

За двадцять років, які минули після падіння Берлінського муру, Східна Німеччина змогла значно подолати економічне відставання від Західної. Це стало можливим завдяки багатомільярдным інвестиціям із Заходу.

Лише з «податку солідарності», який було запроваджено після возз'єднання, на відновлення інфраструктури колишньої НДР та соціальні

виплати було витрачено близько тисячі мільярдів євро. Щодо ефективності використання цих коштів політики сперечаються вже давно. Однак експерти констатують: гроші не були витрачені даремно. Економічне зростання східнонімецьких земель відбувалося удвічі швидше, ніж за відповідних умов розвивалися економіки інших трансформаційних країн.

Цього року, як зауважують у своєму звіті експерти Кельнського інституту німецької економіки, внутрішній валовий продукт на душу населення у Східній Німеччині сягнув 70 % від західного рівня. Фахівці підрахували, що без масштабних субсидій цього показника можна було досягнути не раніше 2028 року. Для порівняння: ВВП на душу населення в Польщі становить сьогодні лише 30 % від рівня Західної Німеччини.

Експерти Інституту прогнозують, що вже за десять років середній рівень економічного розвитку східних земель сягне показників слабших земель Західної Німеччини, таких як Шлезвіг-Гольштейн або Нижня Саксонія. Коли це станеться, економісти радять скасувати «податок солідарності», який сьогодні становить 4,5 % у вигляді надбавки до нарахованої суми податку з прибутку.

Директор Інституту німецької економіки Міхаель Гютер сказав під час презентації звіту, що очікувати повного зрівняння середніх показників східних і західних земель недоречно, адже основні фінансові потоки об'єднаної Німеччини й надалі залишатимуться на Заході – у Франкфурті-на-Майні, Мюнхені й Гамбурзі. Навіть столиця Берлін не належить до числа потужних фінансових центрів. Отже, різниця в економічних показниках умовно залишатиметься і в майбутньому. Однак уже за десять років, на переконання Гютера, за рівнем економічного розвитку розрізнятимуть не схід і захід, а скоріше південь і північ. Адже південні землі – Баварія й Баден-Вюртемберг – залишатимуться найбільш розвиненими, у той час як між «слабшими» землями регіональних відмінностей вже майже не буде, – прогнозують в Інституті німецької економіки.

Запитання:

- 1. До яких інструментів вдавалися державні діячі для підвищення рівня розвитку країни?*
- 2. Що Вам відомо про економіку сучасної Німеччини?*
- 3. Чому виявилось неможливим забезпечення рівномірного розвитку різних регіонів країни?*
- 4. Як Ви можете оцінити регіональну політику України?*

Ситуаційна вправа 4. Світова економічна криза 1929–1933 рр. у США

Складено за матеріалами:

Український портал цивільної журналістики. – URL: <http://h.ua/story/69860/>.

Криза 1929–1933 рр., названа також «великою депресією», вразила майже всі індустріально розвинуті країни, а також зачепила і їх колонії.

Найбільше від неї постраждали найменш забезпечені верстви населення. За роки кризи промислове виробництво в провідних країнах знизилося в середньому на 38 %. Рівень сільськогосподарського виробництва знизився на третину. Нічого подібного раніше не відбувалося. У 1932 р. кількість безробітних, зареєстрованих у 32 країнах світу, досягла 26,4 млн чоловік.

За своїм характером «велика депресія» є циклічною кризою, але її особливість у тому, що глибина падіння була набагато більшою, ніж у попередні та наступні цикли. Пояснюється це не лише тим, що потужне піднесення наприкінці 20-х років мало змінитися глибоким падінням, а насамперед невідповідністю економічної й фінансової ролі держави в розвитку продуктивних сил за умов гігантської концентрації капіталу й виробництва.

Найсильніше криза вразила США – найбагатшу країну світу. Там вона почалася з вересня 1929 р. й тривала 44 місяці; обсяги втраченої через неї продукції оцінюються в більш ніж 300 млрд доларів. Порівняно з 1929 р. промислове виробництво під час кризи зменшилося в США на 46,2 % (майже вдвічі), у Німеччині – на 40,6 %, у Японії – на 36,7 %, у Франції – на 32,9 %, в Англії – на 23,8 %.

Промислова криза переплелася з кризою в сільському господарстві, що особливо вразила тваринництво. Так, у США в 1933 р. з метою виходу з кризи було знищено 6,4 млн свиней, 10,4 млн акрів посівів, 10 тис. персикових дерев, зерно спалювали в топках локомотивів, молоко виливали в річки. Фрукти, свинину тощо обливали гасом.

Внутрішня причина кризи – відсутність будь-якого контролю з боку держави за промисловим і сільськогосподарським виробництвом. Через це близько 1 млн фермерів збанкрутували. З того часу вони ставали орендарями на чужій землі або поповнювали ряди міських промислових робітників. Катастрофа в аграрному секторі США полягала в тому, що ціни на пшеницю, кукурудзу, бавовну знизилися більше ніж в 3 рази.

Криза не обмежилася сферою виробництва, вона вразила фінансову, кредитну систему, сферу грошового обігу, призвела до великої інфляції. Більшість країн відмовилися від золотого стандарту, проводили девальвацію своїх грошей – у тому числі США.

Криза розвивалася нерівномірно: у США почалася в 1929 р., у Франції – у 1930 р. і т. д. Найнижчою точка падіння в США була в липні 1932 р., коли сталеливарна промисловість працювала на 15 %, а автомобільна – на 5 % своєї потужності. У 1932 р. американська вугільна промисловість була відкинута до рівня 1904 р., виробництво сталі – до 1901 р., чавуну – до 1896 р. і т. под.

Економічна криза 1929–1933 рр. украй загострила міжнародне становище. Вона справила значний вплив на розвиток міжнародних відносин, поглибила суперечності між великими державами, переможцями й переможеними країнами, метрополіями й колоніями. Посилилася боротьба за

ринки збуту й джерела сировини. Загроза нової світової війни стала зловісно реальною.

Першою ознакою економічної кризи прийнято вважати різке падіння цін на акції Нью-Йоркської біржі 24 жовтня 1929 р. Криза охопила насамперед важку індустрію. Випуск автомобілів, виплавка чавуну і сталі скоротилися на 80 %. Усе промислове виробництво, національний дохід, роздрібна торгівля знизилися вдвічі, імпорт і експорт – на 75 %. За роки «великої депресії» збанкрутували 130 тис. фірм, 19 залізничних компаній, 5 760 банків. Унаслідок цього мільйони громадян, втративши своє майно, робочі місця, залишилися без збережень, стали безробітними, жебраками. Таких у 1933 р. налічувалося понад 17 млн чоловік. Промисловість США була відкинута назад на 17 років до рівня 1911 р.

Економічна криза у США поглиблювалася й невпевненими діями уряду. Президент Г. К. Гувер, його адміністрація, керуючись старими догмами, уперто відмовлялися від будь-якого втручання у справи економіки, приватного бізнесу. Натомість у країні було введено «сухий закон», який нібито мав підвищувати купівельну спроможність американців, а отже, пом'якшити дію «великої депресії». Проте цей захід мав протилежний результат – у США випивали за рік удвічі більше спиртних напоїв, ніж до прийняття «сухого закону». Гувер виявився рішучим противником введення державної допомоги безробітним. Свої міркування він обґрунтовував тим, що такий крок принизить «стійкість американського характеру». Лише в 1931 р. почали застосовувати в США невпевнені спроби державного регулювання промисловості, банків, транспорту, торгових підприємств, рятуючи їх від банкрутства. Невмілі дії адміністрації Гувера спровокували соціальний вибух – масові страйки, «голодні» походи безробітних на Вашингтон.

Соціальне та економічне становище країни стало критичним. Правлячі кола США нарешті зрозуміли, що потрібна термінова ефективна антикризова програма. Її здійснив новообраний у 1932 р. президент Ф. Д. Рузвельт. Уже в ході виборчої кампанії він пообіцяв вивести США з економічної кризи. Його «новий курс» на оздоровлення країни був підтриманий усіма верствами населення. У плані Рузвельта основну увагу було приділено сфері торгівлі та кредиту. Для того щоб вирішити проблему реалізації товарів, президент постановив скоротити надмірне їх виробництво. Одночасно підвищили ціни на виготовлену промислову й сільськогосподарську продукцію. «Новий курс» передбачав ліквідувати безробіття за рахунок «повної зайнятості працездатного населення». За допомогою позик і державних субсидій були оздоровлені банківсько-фінансова система та ослаблені кризою підприємства.

Уперше в історії США було прийнято широкомасштабні акції державного контролю над економікою країни, зокрема Закон про відновлення національної промисловості та Закон про регулювання сільського господарства. Відповідно до цих документів на найвищому

урядовому рівні відбувалося обов'язкове контролювання галузевих промислових підприємств, які погоджувалися на обмежений випуск своєї продукції. Усі галузі промисловості було поділено на 17 груп. Вони прийняли «кодекс чесної конкуренції», згідно з яким партнери встановлювали розмір виробництва, ціну, ділили між собою ринки збуту, визначали рівень заробітної плати робітникам і службовцям. У сфері сільського господарства «новий курс» був спрямований на припинення процесу розорення дрібних фермерів. Крім того, планувалося підвищити ціни на сільськогосподарську продукцію, скоротивши виробництво та площі посівів. За тимчасові збитки фермери США одержували від держави відповідну компенсацію. За допомогою цих субсидій вони, закупивши новітні сільськогосподарські машини, на значно менших площах вирощували такі самі врожаї зернових, бавовни, як і в докризовий період.

Адміністрація Рузвельта вирішила важливу соціальну проблему. Поступово 17 млн безробітних отримали роботу: на будівництві автострад, мостів, інших державних споруд. Була введена мінімальна заробітна плата, безробітним почали видавати регулярну (стабільну) фінансову допомогу. Отже, уперше в мирних умовах держава почала відігравати важливу роль регулятора й координатора господарського життя країни. Усе це допомогло США вже в 1934 р. подолати наслідки «великої депресії».

Запитання:

- 1. Які причини «великої депресії» США?*
- 2. Назвіть аргументи на користь державного регулювання економіки.*
- 3. Назвіть аргументи проти державного регулювання економіки.*
- 4. Чому політика Т. Рузвельта виявилася ефективною?*

Тестові вправи

1. Що є однією з основних причин економічної кризи?

- А) суперечності, що виникають в економіці
- Б) падіння обсягів виробництва
- В) підвищення рівня безробіття
- Г) паніка на фондовому ринку

2. У чому полягає сутність закону пропорційного розвитку?

- А) наявність попиту і пропозиції
- Б) диспропорційність розвитку економіки
- В) необхідність постійної підтримки відповідності обсягів і структури сукупних величин попиту, пропозиції і виробництва
- Г) наявність пропорцій в економіці

3. Назвіть головну умову нормального розвитку макроекономіки

- А) дотримання народногосподарської пропорційності

- Б) боротьба з тіньовою економікою
- В) наявність корупційних схем
- Г) проведення економічних реформ

4. У якому з варіантів відповідей сформульовано головні народногосподарські пропорції?

- А) співвідношення між платоспроможним попитом і пропозицією на створюваний ВВП і національний дохід, імпортом та експортом продукції; відносна рівність попиту та пропозиції на ринку робочої сили
- Б) рівність обсягів попиту і пропозиції
- В) відсутність заборгованості
- Г) співвідношення і взаємозалежності між: сферами матеріального й нематеріального виробництва; промисловістю і сільським господарством; цивільною та військовою сферами виробництва; виробництвом і споживанням; споживанням і нагромадженням; основними елементами продуктивних сил; основними формами власності

5. Що таке макроекономічний регулятор?

- А) спосіб управління
- Б) спосіб розподілу
- В) суспільний спосіб організації та впорядкування національного господарства (економіки)
- Г) контроль над доходами і витратами

6. Назвіть відомі моделі регулювання національної економіки

- А) ринкове та державне регулювання
- Б) тільки ринкове регулювання
- В) виключно державне регулювання
- Г) відсутність системи соціального захисту громадян

7. Які проблеми не здатний розв'язати ринок без допомоги держави?

- А) функціонування центрального банку
- Б) забезпечення економіки грошовою масою; державне управління, національна оборона, охорона громадського порядку, єдина енергетична і транспортна система, фундаментальна наука; забезпечення екологічної безпеки й економії невідтворюваних природних ресурсів; захист національного ринку
- В) тільки забезпечення національною валютою
- Г) тільки забезпечення національного ринку

8. У якому з варіантів відповідей найбільш повно сформульовано економічні функції держави?

- А) визначення головних цілей і пріоритетів макроекономічного розвитку; розробка і впровадження правових норм; здійснення цілеспрямованого впливу на економічну діяльність господарюючих суб'єктів через фінансові важелі
- Б) контроль за дотриманням антимонопольного законодавства для захисту і стимулювання конкуренції; регулювання зовнішньоекономічних відносин
- В) соціальний захист громадян; фінансування суспільних потреб
- Г) усі відповіді правильні

9. Що таке економічна політика?

- А) економічна політика – це політика держави, пов'язана з вибором певних форм і методів регулювання економіки з метою забезпечення збалансованого макроекономічного розвитку й гідного добробуту нації
- Б) економічна політика – це політика держави, пов'язана з вибором певних форм і методів регулювання економіки
- В) економічна політика – це політика держави, пов'язана з вибором методів управління економікою
- Г) економічна політика – це політика держави, пов'язана з недопущенням кризи

10. Назвіть найбільш відомі в історії економіки моделі державного регулювання

- А) класична, марксистська
- Б) кейнсіанська, новоконсерваторська
- В) капіталістична, меркантилізм
- Г) усі відповіді правильні

ТЕМА 10. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО Й ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Питання до обговорення та завдання з теми

1. Сутність міжнародних економічних відносин (МЕВ).
2. Рівні, суб'єкти, основні перспективи МЕВ та фактори, що впливають на процес їх розвитку.
3. Інтернаціоналізація та глобалізація світового господарського життя.
4. Сутність, закономірності й етапи формування та розвитку світового господарства.
5. Міжнародний поділ праці як детермінантний чинник зародження і становлення світового господарства.
6. Специфіка дії економічних законів у світовому господарстві.
7. Форми міжнародних економічних відносин.

8. Особливості розвитку світового господарства на сучасному етапі.
9. Міжнародна економічна інтеграція.
10. Можливості і проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
11. Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем як чинник розвитку світового господарства.

Ситуаційна вправа 1. Як розірвати закляте коло бідності?

За статистикою, 70 % найбідніших мешканців планети проживає лишень у десяти країнах. Здебільшого це країни Африки, розташовані на південь від Сахари. У багатьох із них тривають багаторічні військові конфлікти як, наприклад, у Сомалі. Нерідко мешканці убогих країн потерпають від голоду.

На жаль, світова спільнота, в особі урядів економічно розвинутих країн, не приділяє належної уваги проблемі бідності.

Натомість розвинуті країни нині виділяють лише 0,35 % свого ВВП на іноземну допомогу зубожілим народам планети, тоді як Організація Об'єднаних Націй (ООН) рекомендує 0,7 % ВВП. До того ж, на розподіл іноземної допомоги суттєво впливають політичні й військові міркування, у результаті чого лише чверть допомоги спрямовується у найбідніші країни.

Запитання:

1. Чому збільшується розрив між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються?
2. Чому розвинуті країни надають допомогу бідним країнам?

Ситуаційна вправа 2. «План Маршалла» для Гаїті

12 січня 2010 року землетрус силою 6,8 балів ущент зруйнував Порт-о-Пренс, столицю острівної держави Гаїті, забравши близько 230 тисяч життів. Понад мільйон гаїтян залишилися без даху над головою.

Проживання в Гаїті ніколи не було легким, адже ця країна є найбіднішою в західній півкулі планети і водночас однією з найбідніших країн світу. Так, ВВП на душу населення у 2008 році тут становив 1,3 тис. дол. США, що відповідає 203-му місцю у світі. Поза межею бідності, до моменту страшного землетрусу, перебувало близько 80 % населення.

Мешканці країни постійно потерпають від стихійних лих – тропічних ураганів та землетрусів. Політична система Гаїті піддається не менш руйнівній боротьбі за владу різних угруповань, причому досить часто шляхом державних переворотів.

Можна навіть стверджувати, що країна давно знаходиться на межі гуманітарної катастрофи, і це при тому, що Гаїті – найстаріша, після США, республіка в західній півкулі.

Землетрус став поворотною точкою розвитку острівної країни, і все завдяки солідарності світової спільноти. Страждання та біль гаїтян

відгукнулися в серцях сотень тисяч мешканців планети. Збір необхідної допомоги розпочався одразу ж після страхітливого повідомлення з Порт-о-Пренса.

Напевне, найважливішим кроком у такій підтримці стала конференція ООН із відбудови Гаїті. За підсумками конференції, у ході якої близько півсотні країн зголосилися фінансово допомогти, визначили план відбудови Гаїті, який передбачає низку структурних перетворень, зокрема децентралізацію економіки та створення додаткових робочих місць.

Запитання:

1. Які причини спонукали країни світу надавати допомогу Гаїті?
2. Чому Гаїті залишається країною, що розвивається?
3. Запропонуйте свій план розвитку Гаїті.

Ситуаційна вправа 3. Кіотський протокол: вигода для України

Кіотський протокол (міжнародна угода про обмеження викиду в атмосферу парникових газів) – додатковий документ до Рамкової конвенції ООН зі змін клімату, прийнято в Кіото 11 грудня 1997 р. Ним було узгоджено, що країни-учасниці зобов'язані до 2012 року зменшити викиди парникових газів у середньому на 5 % порівняно з 1990 р. Окреме зобов'язання щодо їх зниження взяли Японія – на 6 % та ЄС – на 8 %. На сьогодні протокол ратифікували 188 країн, які в сумі відповідальні за 64 % світових викидів парникових газів.

Зменшення викидів кожна країна може здійснювати за допомогою скорочення виробництва, більш раціонального використання природних ресурсів та міжнародної кооперації в цій сфері. Кіотським протоколом передбачено гнучкі механізми щодо зменшення парникових газів шляхом закупівлі відповідних сертифікатів за кордоном.

Україна ратифікувала Кіотський протокол у 2004 році, а вже у серпні 2005 р. Кабінет Міністрів затвердив Національний план заходів щодо реалізації Кіотського протоколу. Потенційно Україна може реалізувати 450 млн т квот викидів парникових газів, оскільки порівняно з 1990 р. їх обсяг у зв'язку зі зниженням промислового виробництва зменшився.

За період 2004–2009 рр. Україна отримала більше ніж 1 млрд грн, а у 2010 році ця сума сягнула 1,5 млрд грн, отримані кошти спрямовують на реалізацію енергозбережних програм. Для прикладу, Агентство екологічних інвестицій України та японська Організація розвитку нових енергетичних та промислових технологій (NEDO) на сьогодні вже узгодили близько 20 проєктів, які будуть реалізовані за схемою «зелених інвестицій» (фінансування проєктів енергозбереження за рахунок коштів, отриманих від продажу українських квот на викиди вуглецю).

Запитання:

1. Що спонукало держави до підписання Кіотського протоколу?

2. Який ефект можна очікувати від застосування квот на шкідливі викиди?

3. До яких інструментів регулювання міжнародних економічних відносин можна віднести квоти?

4. Яким чином використовують кошти від продажу квот?

Тестові вправи

1. Світове господарство – це

А) глобальний економічний організм, сукупність національних економік, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності

Б) частина внутрішнього ринку, де взаємодіють між собою вітчизняні продавці та іноземні покупці

В) частина національного ринку, яка безпосередньо пов'язана із закордонними ринками

Г) сукупність національних ринків держав, які пов'язані між собою міжнародним поділом праці та іншими факторами виробництва

2. Світовий ринок – це

А) глобальний економічний організм, сукупність національних економік, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності

Б) частина внутрішнього ринку, де взаємодіють між собою вітчизняні продавці та іноземні покупці

В) частина національного ринку, яка безпосередньо пов'язана із закордонними ринками

Г) сукупність національних ринків держав, які пов'язані між собою міжнародним поділом праці та іншими факторами виробництва

3. Міжнародний ринок – це

А) глобальний економічний організм, сукупність національних економік, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності

Б) частина внутрішнього ринку, де взаємодіють між собою вітчизняні продавці та іноземні покупці

В) частина національного ринку, яка безпосередньо пов'язана із закордонними ринками

Г) сукупність національних ринків держав, які пов'язані між собою міжнародним поділом праці та іншими факторами виробництва

4. Національний ринок – це

А) глобальний економічний організм, сукупність національних економік, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності

Б) частина внутрішнього ринку, де взаємодіють між собою вітчизняні продавці та іноземні покупці

- В) частина національного ринку, яка безпосередньо пов'язана із закордонними ринками
- Г) сукупність національних ринків держав, які пов'язані між собою міжнародним поділом праці та іншими факторами виробництва

5. Зростаюча взаємозалежність країн і народів – найважливіша риса

- А) інтернаціоналізації капіталу
- Б) кооперації
- В) глобалізації
- Г) інтернаціоналізації виробництва

6. Зростання виробничої взаємозалежності національних економік, міжнародного товарообігу, руху капіталів і робочої сили є виявом

- А) інтернаціоналізації господарського життя
- Б) інтернаціоналізації виробництва
- В) інтернаціоналізації капіталу
- Г) регіоналізації

7. Термін «глобалізація» ввів у наукове використання

- А) Карл Маркс
- Б) Теодор Левітт
- В) Адам Сміт
- Г) Франклін Рузвельт

8. Характерною рисою глобалізації є

- А) домінування національних інтересів над міжнародними
- Б) домінування міжнародних інтересів над національними
- В) домінування приватних інтересів над міжнародними
- Г) домінування приватних інтересів над національними

9. Інтернаціоналізація господарського життя наприкінці XVIII – у середині XIX ст. характеризувалася

- А) взаємодією національних господарств завдяки простій кооперації
- Б) розвитком складної кооперації
- В) міжнародним поділом праці
- Г) поширенням практично на всі країни світу

10. Інтернаціоналізація господарського життя наприкінці XIX – у середині XX ст. характеризувалася

- А) взаємодією національних господарств завдяки простій кооперації
- Б) розвитком складної кооперації
- В) переважанням найпростіших форм міжнародних економічних зв'язків
- Г) комплексним характером і єдністю світового господарства

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Основою сучасної успішної професійної діяльності є самостійність та індивідуальність її суб'єктів. Самостійна та індивідуальна робота здобувача вищої освіти – це самостійна діяльність-учіння, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі здобувачем вищої освіти, але виконує її здобувач за завданнями під методичним керівництвом та контролем науково-педагогічного працівника без прямої участі останнього; це основний засіб засвоєння навчального матеріалу у вільний від обов'язкових навчальних занять час.

Самостійне та індивідуальне опрацювання програмного матеріалу (як обов'язкова форма навчання у вищому навчальному закладі 3–4 рівня акредитації) завершує повне вивчення теоретичного змісту програми навчальної дисципліни.

Самостійна та індивідуальна робота є однією зі складових навчального процесу, на яку припадає значний обсяг навчального часу. При цьому здобувач є активним учасником навчального процесу, набуває навичок самоорганізації, самостійного пошуку інформації, прийняття рішень. Правильна організація самостійної роботи дозволяє максимально індивідуалізувати навчання, підвищити ефективність навчального процесу в цілому.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. При цьому не обов'язково дослівно записувати інформацію за лектором, слід виокремлювати та своїми словами фіксувати найсуттєвіше: тему лекції, її основні питання та положення.

Щоб зрозуміти й добре засвоїти лекційний матеріал, до кожної наступної теми слід ретельно готуватися: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції і, якщо це необхідно, рекомендовану літературу, повторювати ті попередні положення й питання, на які лектор посилається під час викладання нового матеріалу. Якщо з певних причин лекція пропущена, її необхідно законспектувати й опрацювати самостійно, незрозумілі питання з'ясувати на консультації.

Професійному розвитку здобувачів сприяє самостійне виконання творчих і практичних завдань, різноманітні форми пошукової, дослідної роботи.

Викладач систематично контролює самостійну роботу здобувачів: перевіряє конспекти першоджерел, виконання завдань творчого характеру, надає необхідну допомогу для активізації навчальної діяльності.

Окремими формами індивідуальної роботи здобувача, передбаченої навчальним планом, є написання рефератів, контрольних робіт, а також підготовка творчих проєктів.

Деякі питання здобувачі вищої освіти опрацьовують без викладача, проте з обов'язковим його контролем. Перелік питань, які необхідно опрацювати, подано до кожної теми, оскільки матеріал, винесений на самостійне опрацювання, включений у залікові (модульні) завдання.

Увесь комплекс самостійної роботи здобувачів за один модуль може бути оцінений максимально у 15 балів:

- підготовка конспекту лекцій із дисципліни – від 2 до 5 балів;
- підготовка словника основних термінів із дисципліни – від 2 до 5 балів;
- складання тестових завдань за поданою темою – до 5 балів;
- формування за темою списку правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки, – до 5 балів.

Словник основних термінів має бути підготовлений до кожної теми семінарського заняття й містити перелік не менше 10 понять, які належать до ключових слів, але не перегукуються з основними поняттями з тексту лекцій.

Несвоєчасне надання необхідної звітності про самостійну роботу здобувача (конспекти лекцій, семінарських занять, словник, реферат тощо) без поважних причин може оцінюватися нижче тих балів, що передбачені за відповідний вид роботи.

Увесь комплекс індивідуальної роботи здобувачів за один модуль може бути оцінений максимально у 15 балів:

- підготовка та захист рефератів за пропонованою тематикою з дисципліни, а також за темами, узгодженими з викладачем, – від 2 до 10 балів;
- підготовка наукових матеріалів (тези доповіді на конференцію, наукові статті тощо) – до 5 балів.

5.1. Порядок підготовки рефератів

Структура реферату включає:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- два-три розділи, що розкривають теоретичні положення питання та практичний досвід із досліджуваної проблематики;
- висновки;
- список використаних джерел.

Текст має бути набраний у текстовому редакторі Microsoft Word та відповідати таким вимогам: усі поля – 20 мм, шрифт Times New Roman, розмір (кегель) – 14, міжрядковий інтервал – 1,5; сторінки нумерувати у верхньому правому куті. Обсяг реферату – від 10 до 15 сторінок. Список використаних джерел повинен складати не менше 15 посилань, строк видання яких має бути не пізніше 2016 року.

Підготовка реферату (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) сприяє поглибленому вивченню здобувачами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів (документів), їх науковою цінністю та практичним значенням.

На титульному аркуші реферату вказують: офіційну назву навчального закладу, факультету (Інституту) й кафедри; прізвище та ініціали автора реферату (та аббревіатурне позначення навчальної групи); прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; повну назву теми; назву дисципліни; місто, де знаходиться навчальний заклад, та рік написання реферату. Після титульного аркуша на окремій сторінці подають зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складають із дотриманням загальновизнаних вимог до робіт, які готують до друку. До списку мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці.

Тему реферату здобувач обирає відповідно до свого номера у списку групи. Допускається індивідуальна тема реферату за узгодженням із викладачем.

Тема реферату – це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко відокремленої від інших. Неприпустиме поєднання кількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями під час добору теми реферату є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, у першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

У вступі реферату обґрунтовують актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. Також необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які розробляли зазначену тему, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток досліджуваного явища або процесу, указати на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів (що можуть бути розбиті на параграфи), логічно поєднаних між собою.

Виклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, невідомих чи маловідомих термінів і символів або пояснювати їх відразу, за

першої згадки в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати аббревіатурами й загальноприйнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле в контексті реферату.

Неприпустимо використовувати цитати або великі фрагменти матеріалу без посилання на автора. Під час посилання треба вказувати у квадратних дужках номер джерела згідно зі списком і номер сторінки. Наприклад, [1, с. 20] – джерело 1 у списку літератури, сторінка 20.

У разі цитування будь-якого фрагмента джерела неприпустимі неточності. Загалом, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити й викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення.

Кожен розділ реферату повинен починатися з нової сторінки та завершуватися чіткими й лаконічними висновками, де має бути узагальнено оцінки і практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження цієї проблеми.

Реферат оцінюють за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

5.2. Самостійна робота

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ Й ФУНКЦІЇ

Питання для самостійного вивчення

1. Зародження економічної думки в стародавньому світі.
2. Меркантилізм.
3. Класична політекономія.
4. Марксистська альтернатива.
5. Сучасні напрями розвитку економічної теорії.
6. Застосування поглядів сучасних економістів у процесі реформування національної економіки.
7. Розвиток економічної думки в Україні.
8. Функції економічної теорії.
9. Місце економічної теорії в системі економічних наук.

10. Ступені пізнання економічних законів, їх використання в господарській діяльності.

11. Взаємозв'язок економічної теорії й економічної політики.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 1:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 5.3, 5.18, 5.25, 5.34, 5.43, 5.50, 5.60, 5.79, 5.82, 5.101.

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Питання для самостійного вивчення

1. Економічна система як конститутивна складова соціальної системи.
2. Відносини власності в суспільному виробництві як детермінантний чинник економічної системи.
3. Базові положення про власність у законодавстві України.
4. Типологізація економічних систем суспільства.
5. Система вільного ринку.
6. Командно-адміністративна економічна система.
7. Змішані (поліформічні) системи та моделі переходу до них.
8. Перехідна економічна система та особливості її формування в Україні.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 2:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.18.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.

4. Монографії та інші наукові видання: 4.1, 4.3, 4.7, 5.1, 5.9, 5.12, 5.16, 5.17, 5.20, 5.23, 5.28, 5.37, 5.39, 5.40, 5.41, 5.49, 5.52, 5.55, 5.56, 5.57, 5.70, 5.77, 5.80, 5.87, 5.91, 5.92, 5.95, 5.106, 5.110.

ТЕМА 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Питання для самостійного вивчення

1. Розвиток форм вартості та відносин обміну як історичний процес виникнення грошей.
2. Теорії вартості товару (трудова, маржиналістська, неокласичного синтезу).
3. Функції закону вартості та його роль у переростанні простого товарного виробництва в розвинене капіталістичне товарне виробництво.
4. Теорії грошей.
5. Спільні ознаки й відмінності простого товарного та розвиненого капіталістичного товарного виробництва.
6. Двоїстий характер праці, уречевленої в товарі.
7. Специфіка вияву суспільного характеру праці та виробництва.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформувати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 3:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.10, 5.5, 5.28, 5.89, 5.100.

ТЕМА 4. РИНОК

Питання для самостійного вивчення

1. Конкуренція й монополія в ринковій економіці.
2. Антимонопольна політика держави.
3. Антимонопольне законодавство.
4. Особливості формування ринкових відносин в Україні на сучасному етапі.
5. Цінова еластичність попиту і пропозиції.
6. Теорії ринкової рівноваги.
7. Види й методи конкурентної боротьби на ринку.
8. Товарні та фондові біржі, їх роль у відтворенні суспільного виробництва.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 4:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.11, 1.13, 1.14, 1.15, 1.16, 1.27, 1.28, 1.29, 1.31, 1.32, 1.33, 1.34.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.10, 5.7, 5.27, 5.48, 5.57, 5.81, 5.86.

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Питання для самостійного вивчення

1. Об'єднання підприємств.
2. Фонди підприємства.
3. Специфіка кругообігу промислового, торговельного та банківського капіталів.
4. Специфіка формування витрат у процесі кругообігу промислового, торговельного та банківського капіталів.
5. Менеджмент і маркетинг підприємства як чинники його ефективності.
6. Чинники зростання прибутковості підприємств у ринковій економіці.
7. НТП як чинник ефективності господарської діяльності підприємства.
8. Проблеми розвитку підприємництва в Україні.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 6:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.7, 1.22, 1.29, 1.33, 1.34.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.6, 4.9, 5.2, 5.4, 5.29, 5.33, 5.36, 5.48.

ТЕМА 6. ДОХОДИ ВІД ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Питання для самостійного вивчення

1. Прибуток як економічна форма реалізації власності на капітал.
2. Прибуток на промисловий, торговельний та банківський капітал.
3. Види земельної ренти.
4. Особливості формування доходів від факторів виробництва в перехідній економіці.
5. Первинні доходи суб'єктів економіки.
6. Вторинні доходи суб'єктів економіки.
7. Специфіка функціонування робочої сили як фактора виробництва.
8. Земельна рента як економічна форма реалізації власності на землю, її види.
9. Заробітна плата як економічна форма реалізації власності на робочу силу.
10. Підприємницький дохід як економічна форма реалізації підприємницьких здібностей.
11. Доходи, не пов'язані з володінням факторами виробництва.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформувати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 6:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.23, 1.24.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 5.21, 5.36, 5.66, 5.76, 5.81, 5.89, 5.104.

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПОКАЗНИКИ

Питання для самостійного вивчення

1. Витрати й доходи в національній економіці.
2. Розширене відтворення як передумова реалізації мети національної економіки.
3. Методи обчислення показників системи національного рахівництва.
4. Валовий національний продукт.
5. Валовий внутрішній продукт.
6. Чистий національний продукт.
7. Національний дохід.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформувати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 7:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.21, 1.27, 1.28, 1.30.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 5.23, 5.31, 5.32, 5.51, 5.90, 5.91.

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Питання для самостійного вивчення

1. Види циклічних коливань ринкової економіки та їх причини.
2. Вплив циклічності на рівень зайнятості населення та інфляційні процеси.
3. Види й рівні зайнятості та безробіття.
4. Зайнятість і безробіття в економічному циклі.
5. Нагромадження та інвестиції, їх роль в економічному зростанні.
6. Особливості економічних циклів на сучасному етапі розвитку економіки, її антициклічне регулювання.
7. Закон Оукена.
8. Крива Філіпса.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформувати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 8:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.13, 1.14, 1.19, 1.23, 1.24, 1.25, 1.28, 1.30.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.9, 5.6, 5.8, 5.21, 5.24, 5.32, 5.37, 5.38, 5.54, 5.61, 5.91, 5.111.

ТЕМА 9. РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Питання для самостійного вивчення

1. Закон пропорційного розвитку макроекономіки.
2. Проблеми поєднання ринкових і державних важелів регулювання національної економіки.
3. Основні концепції державного регулювання економіки.
4. Ринковий механізм забезпечення макроекономічної рівноваги.
5. Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва та його функції.
6. Особливості функціонування різних типів макроекономічних регуляторів.
7. Специфіка поєднання ринкових і державних важелів регулювання національної економіки в перехідний період.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 9:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.4, 1.5, 1.13, 1.14, 1.21, 1.24, 1.25, 1.26, 1.27, 1.28, 1.30, 1.31, 1.32.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.3, 4.4, 4.5, 4.8, 4.12, 4.14, 4.15, 5.13, 5.21, 5.27, 5.35, 5.46, 5.47, 5.48, 5.58, 5.62, 5.63, 5.64, 5.67, 5.68, 5.69, 5.70, 5.71, 5.72, 5.73, 5.74, 5.83, 5.84, 5.85, 5.87, 5.90, 5.91, 5.93, 5.94, 5.95, 5.96, 5.97, 5.98, 5.99, 5.100, 5.101, 5.102, 5.103, 5.104, 5.105, 5.106, 5.107, 5.108, 5.112, 5.116, 5.119, 5.125.

ТЕМА 10. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО Й ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Питання для самостійного вивчення

1. Сутність, закономірності й етапи формування світового господарства.
2. Економічні закони й закономірності функціонування світового господарства.
3. Форми міжнародних економічних відносин.
4. Міжнародна економічна інтеграція.
5. Інтернаціоналізація світогосподарських зв'язків та її роль у розв'язанні глобальних проблем людства.

6. Специфіка дії економічних законів у світовому господарстві.
7. Міжнародний поділ праці й закон порівняльних переваг.
8. Особливості розвитку світового господарства на сучасному етапі.
9. Можливості й проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
10. Глобальні проблеми на сучасному етапі розвитку суспільства та їх причини.
11. Класифікація глобальних проблем людства.
12. Міжнародне співробітництво в розв'язанні глобальних проблем як чинник розвитку світового господарства.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Скласти тестові завдання за поданою темою.
2. Сформулювати за поданою темою список правових актів, наукової та навчальної літератури, який включає праці, опубліковані за останні 3 роки.

Рекомендована література до теми 10:

1. Основні нормативні акти: 1.1, 1.2, 1.4, 1.5, 1.20.
2. Підручники: 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8.
3. Навчальні посібники, курси лекцій та інші дидактичні й методичні матеріали: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18.
4. Монографії та інші наукові видання: 4.2, 5.4, 5.30, 5.78, 5.82, 5.103, 5.113, 5.117, 5.118, 5.123, 5.127, 5.129.

5.3. Індивідуальна робота

Індивідуально-дослідні завдання є невід'ємною складовою навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи навчання. Ці завдання покликані передусім активізувати творчу самостійну роботу здобувача вищої освіти, який може обирати з тих видів і форм, які були рекомендовані науково-педагогічним працівником.

Теми доповідей, рефератів, статей та інших видів індивідуально-дослідних завдань присвячені складним питанням, які потребують самостійної, творчої та цілеспрямованої роботи щодо опанування правових актів, навчальних і наукових джерел. Окремі повідомлення заслуховують та обговорюють під час відповідних занять, інші опрацьовані в одній із форм теми перевіряє викладач. Їх обов'язково оцінюють, вони можуть бути основою для подальшої наукової роботи.

Слід також наголосити, що список рекомендованих індивідуально-дослідних завдань не є вичерпним. Навпаки, він є відкритим та орієнтовним. Таким чином, урахувавши те, що здобувач вищої освіти може зацікавитись окремими проблемами в межах певної тематики з курсу економічної теорії або

проблематикою на збігу різних предметів (зокрема економічної теорії й господарського, цивільного, трудового, адміністративного права тощо), а також зважаючи на різноманітність і динаміку господарських відносин чи інші фактори, він може виявити ініціативу стосовно підготовки індивідуально-дослідних занять різних видів, форм і змісту, але з попереднім узгодженням із викладачем, який не тільки буде оцінювати проведену роботу, а й у разі необхідності надавати консультативну методичну допомогу.

ТЕМА 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ЯК НАУКА: ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ Й ФУНКЦІЇ

Теми рефератів

1. Зародження економічної думки в стародавньому світі.
2. Меркантилізм.
3. Класична політекономія.
4. Марксистська альтернатива.
5. Сучасні напрями в економічній теорії.
6. Застосування поглядів сучасних економістів у процесі реформування національної економіки.
7. Розвиток економічної думки в Україні.
8. Функції економічної теорії.
9. Місце економічної теорії в системі економічних наук.
10. Ступені пізнання економічних законів та їх використання в господарській діяльності.
11. Взаємозв'язок економічної теорії й економічної політики.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Теми рефератів

1. Економічна система як конститутивна складова соціальної системи.
2. Відносини власності в суспільному виробництві як детермінантний чинник економічної системи.
3. Базові положення про власність у законодавстві України.
4. Типологізація економічних систем суспільства.
5. Система вільного ринку.
6. Командно-адміністративна економічна система.
7. Змішані (поліформічні) системи та моделі переходу до них.
8. Перехідна економічна система та особливості її формування в Україні.

9. Соціально орієнтована ринкова економіка як модель соціальної держави.

10. Економічна політика України в контексті досвіду інших країн.

11. Сутність та основні форми процесу роздержавлення в Україні.

12. Основні етапи приватизації в Україні.

13. Економічний прорив Китаю.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.

2. Підготовка презентації реферату.

3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.

4. Підготовка тез на наукову конференцію.

5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Теми рефератів

1. Розвиток форм вартості та відносин обміну як історичний процес виникнення грошей.

2. Теорії вартості товару (трудова, маржиналістська, неокласичного синтезу).

3. Функції закону вартості та його роль у переростанні простого товарного виробництва у розвинене капіталістичне товарне виробництво.

4. Теорії грошей.

5. Спільні ознаки й відмінності простого товарного та розвинутого капіталістичного товарного виробництва.

6. Двоїстий характер праці, уречевленої в товарі.

7. Специфіка вияву суспільного характеру праці й виробництва.

8. Товар як економічна категорія в поглядах економістів ХХ століття.

9. Методологічні основи монетарної теорії.

10. Реалізація положень монетарної теорії в практиці економічних реформ в Україні.

11. Сутнісні особливості сучасних грошей, їх функції.

12. Природа сучасного кредиту й кредитної політики.

13. Грошовий обіг у відкритій економіці.

14. Правоохоронна послуга як товар.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.

2. Підготовка презентації реферату.

3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.

4. Підготовка тез на наукову конференцію.

5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 4. РИНОК

Теми рефератів

1. Конкуренція й монополія в ринковій економіці.
2. Антимонопольна політика держави.
3. Антимонопольне законодавство.
4. Особливості формування ринкових відносин в Україні на сучасному етапі.
5. Цінова еластичність попиту і пропозиції.
6. Теорії ринкової рівноваги.
7. Види й методи конкурентної боротьби на ринку.
8. Товарні й фондові біржі та їх роль у відтворенні суспільного виробництва.
9. Державне регулювання різних видів ринків в Україні.
10. Світовий досвід правового захисту вільної конкуренції на ринку.
11. Основні тенденції розвитку різних видів ринку в Україні.
12. Захист від недобросовісної конкуренції в українському законодавстві.
13. Роль МВС у забезпеченні вільної конкуренції на ринках в Україні.
14. Національна поліція в боротьбі з тіньовими ринками.
15. Співробітництво Міністерства внутрішніх справ України, Державної інспекції з контролю за цінами та Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики в забезпеченні вільного ціноутворення й захисту прав споживачів.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 5. ПІДПРИЄМСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Теми рефератів

1. Об'єднання підприємств.
2. Менеджмент і маркетинг підприємства як чинники його ефективності.
3. Специфіка кругообігу промислового, торговельного та банківського капіталів.
4. Проблеми розвитку підприємництва в Україні.
5. Специфіка формування витрат у процесі кругообігу промислового, торговельного та банківського капіталів.
6. Чинники зростання прибутковості підприємств у ринковій економіці.

7. Підприємництво як форма реалізації місії та цілей суб'єкта господарювання.
8. НТП як чинник ефективності господарської діяльності підприємства.
9. Державна підтримка малого підприємництва в Україні.
10. Основні умови легітимації діяльності підприємств в Україні.
11. Співробітництво органів внутрішніх справ України та підрозділів Держспоживстандарту України щодо виявлення фактів виробництва та реалізації небезпечних, неякісних і фальсифікованих товарів.
12. Проблеми розвитку національних підприємств.
13. Соціальна відповідальність підприємницьких структур.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 6. ДОХОДИ ВІД ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА

Теми рефератів

1. Прибуток як економічна форма реалізації власності на капітал.
2. Прибуток на промисловий, торговельний та банківський капітал.
3. Види земельної ренти.
4. Особливості формування доходів від факторів виробництва в перехідній економіці.
5. Первинні доходи суб'єктів економіки.
6. Вторинні доходи суб'єктів економіки.
7. Специфіка функціонування робочої сили як фактора виробництва.
8. Земельна рента як економічна форма реалізації власності на землю, її види.
9. Заробітна плата як економічна форма реалізації власності на робочу силу.
10. Підприємницький дохід як економічна форма реалізації підприємницьких здібностей.
11. Доходи, не пов'язані з володінням факторами виробництва.
12. Особливості формування доходів від володіння факторами виробництва в тіньовій економіці.
13. Світовий досвід боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів в економіці.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.

3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ПОКАЗНИКИ

Теми рефератів

1. Витрати й доходи в національній економіці.
2. Розширене відтворення як передумова реалізації мети національної економіки.
3. Валовий суспільний продукт.
4. Методи обчислення показників системи національного рахівництва.
5. Валовий національний продукт.
6. Валовий внутрішній продукт.
7. Чистий національний продукт.
8. Національний дохід.
9. Тіньовий сектор в економічному відтворенні та його особливості в економіці України.
10. Проблеми «детінізації» національної економіки.
11. Проблема легалізації (відмивання) отриманих доходів у національній економіці.
12. Світовий досвід боротьби з тіньовою економікою.
13. Співробітництво Національної поліції з іншими державними органами в боротьбі з тіньовими структурами в Україні.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 8. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Теми рефератів

1. Види циклічних коливань ринкової економіки та їх причини.
2. Вплив циклічності на рівень зайнятості населення та інфляційні процеси.
3. Види й рівні зайнятості та безробіття.
4. Зайнятість і безробіття в економічному циклі.
5. Нагромадження й інвестиції, їх роль в економічному зростанні.
6. Особливості економічних циклів на сучасному етапі розвитку економіки та її антициклічне регулювання.
7. Закон Оукена.

8. Крива Філіпса.
9. Криза недовиробництва в Україні та шляхи її подолання.
10. Тіньові економічні процеси в окремих фазах економічного циклу.
11. Особливості глобальної фінансової кризи.
12. Тіньова зайнятість в Україні.
13. Шляхи подолання нерівності доходів населення в Україні.
14. Роль підрозділів Національної поліції в забезпеченні інтересів держави щодо соціально справедливого розподілу доходів.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 9. РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Теми рефератів

1. Закон пропорційного розвитку макроекономіки.
2. Проблеми поєднання ринкових і державних важелів регулювання національної економіки.
3. Основні концепції державного регулювання економіки.
4. Ринковий механізм забезпечення макроекономічної рівноваги.
5. Господарський механізм у системі регулювання суспільного виробництва та його функції.
6. Особливості функціонування різних типів макроекономічних регуляторів.
7. Специфіка поєднання ринкових і державних важелів регулювання національної економіки в перехідний період.
8. Характеристика основних видів економічної політики держави.
9. Проблеми формування механізму господарювання в Україні на сучасному етапі.
10. Законодавча стратегія розвитку економіки України.
11. Роль ОВС у забезпеченні інтересів держави щодо макроекономічного регулювання національної економіки.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

ТЕМА 10. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО Й ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Темі рефератів

1. Сутність, закономірності й етапи формування світового господарства.
2. Економічні закони й закономірності функціонування світового господарства.
3. Форми міжнародних економічних відносин.
4. Міжнародна економічна інтеграція.
5. Інтернаціоналізація світогосподарських зв'язків та її роль у розв'язанні глобальних проблем людства.
6. Специфіка дії економічних законів у світовому господарстві.
7. Міжнародний поділ праці й закон порівняльних переваг.
8. Особливості розвитку світового господарства на сучасному етапі.
9. Можливості та проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
10. Глобальні проблеми на сучасному етапі розвитку суспільства, їх причини.
11. Класифікація глобальних проблем людства.
12. Міжнародне співробітництво у розв'язанні глобальних проблем як чинник розвитку світового господарства.

Інші індивідуально-дослідні завдання

1. Захист реферату.
2. Підготовка презентації реферату.
3. Доповідь на науковій конференції або на засіданні наукового гуртка.
4. Підготовка тез на наукову конференцію.
5. Підготовка наукової статті.

Примітка: завдання для самостійної та індивідуальної роботи доводять до відома здобувачів вищої освіти на початку вивчення дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Основні нормативні акти:

1.1. Конституція України [Текст]: офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами: станом на 1 січня 2011 р.]. – К.: Мін-во юстиції України, 2011. – 124 с.

1.2. Господарський кодекс України [Текст]: офіц. текст: за станом на 25 червня 2016 року. – Х.: Одіссей, 2016. – 45 с.

1.3. Кримінальний кодекс України [Текст]: офіц. текст: за станом на 01 травня 2016 року. – Х.: Одіссей, 2016. – 190 с.

1.4. Податковий кодекс України [Текст]: офіц. текст: за станом на 01 липня 2016 року. – Х.: Одіссей, 2016. – 500 с.

1.5. Цивільний кодекс України [Текст]: офіц. текст: за станом на 11 червня 2016 року. – Х.: Одіссей, 2016. – 300 с.

1.6. Кодекс законів про працю України [Текст]: офіц. текст: за станом на 12 червня 2016 року. – Х.: Одіссей, 2016. – 185 с.

1.7. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України (зі змінами) від 22.12.2011 № 4214-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32–33. – Ст. 413.

1.8. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців: Закон України від 26.11.2015 № 835-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – Ст. 17 (з наступними змінами).

1.9. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України (зі змінами) від 12.02.2015 № 2806-IV [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.10. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III у редакції Закону України від 08.12.2015 № 867-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 158.

1.11. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.96 № 448/96-ВР (зі змінами) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.12. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.13. Закон України «Про захист економічної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

1.14. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист економічної конкуренції» щодо підвищення ефективності системи контролю за економічними концентраціями» // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 13. – Ст. 143.

1.15. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.

1.16. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.17. Про зайнятість населення: Закон України від 01.03.91 № 803-3 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.18. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 № 959-XI [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.19. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.91 № 1023-XII [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.20. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.91 № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682 (з наступними змінами).

1.21. Про оплату праці: Закон України від 24.03.95 № 108/95-ВР [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.22. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.99 № 679-14 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.23. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>.

1.24. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 58. – Ст. 1988. – С. 17.

1.25. Наказ МВС від 03.09.2012 № 769 «Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.26. Наказ МВС від 29.10.2010 № 643 «Про порядок використання власних надходжень коштів спеціального фонду, отриманих органами і підрозділами внутрішніх справ від надання ними платних послуг». Змінений наказом МВС від 13.07.2009 № 305 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.27. Наказ МВС від 24.12.2009 № 552 «Про затвердження Порядку взаємодії при обміні інформацією між органами Міністерства внутрішніх справ України та Пенсійного фонду України щодо захисту інтересів держави при нарахуванні та сплаті внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів до Пенсійного фонду України» (зареєстрований у Мін'юсті 30.03.2010 за № 261/17556) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.28. Спільний наказ Мінекономіки, МВС, ДПА та Держстандарту від 26.02.2002 № 57/188/84/105 «Про затвердження Правил торгівлі на ринках» (зареєстровано в Мін'юсті 22.03.2002 за № 288/6576). Змінений спільними наказами від 03.07.2003 № 172/702/332/108, зареєстрований в Мін'юсті 17.07.2003 за № 617/7938, від 22.09.2005 № 298/778/413/269, зареєстрований в Мін'юсті 28.09.2005 за № 1112/11392, від 26.01.2009 № 38/19/16/39 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.29. Наказ МВС України від 30.07.2003 № 83/787 «Про затвердження Порядку надання Держфінмоніторингом МВС України узагальнених матеріалів щодо фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів або фінансуванням тероризму, та

отримання інформації про хід їх опрацювання» (zareєстрований у Мін'юсті 05.08.2003 за № 686/8007). Змінений спільним наказом Державного комітету фінансового моніторингу України та МВС України від 15.04.2005 № 97/262 (zareєстрований у Мін'юсті 11.05.2005 за № 489/10769) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.30. Спільний наказ МВС України та Держспоживстандарту від 15.10.2007 № 378/259 «Про координацію дій органів внутрішніх справ України та підрозділів Держспоживстандарту України щодо виявлення фактів виробництва та реалізації небезпечних, неякісних і фальсифікованих товарів» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

1.31. Спільний наказ МВС, Державної інспекції з контролю за цінами та Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 21.03.2008 № 15/97/135 «Про спільні дії Міністерства внутрішніх справ України, Державної інспекції з контролю за цінами та Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики щодо недопущення необґрунтованого зростання цін на споживчому ринку та захисту прав споживачів» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

2. Підручники:

2.1. Гальчинський А. С., Єщенко П. С. Економічна теорія: підручник. – К.: Вища школа, 2017. – 503 с.

2.2. Економічна теорія: Політекономія: підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання – Прес, 2017. – 719 с.

2.3. Економічна теорія: Політична економія: підручник / за заг. ред. С. І. Юрія. – К.: Кондор, 2018. – 604 с.

2.4. Основи економічної теорії: підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.; за ред. А. А. Чухна. – К.: Вища школа, 2017. – 606 с.

2.5. Перехідна економіка: підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Ліанова та ін.; за ред. В. М. Гейця. – К.: Вища школа, 2018. – 590 с.

2.6. Економічна теорія: підручник / за заг. ред. доктора екон. наук, проф. Шевченко Л. С. – Х.: Право, 2010. – 448 с.

2.7. Пушкаренко П. І. Економічна теорія. Модульний курс: підручник. – Суми: Університетська книга, 2011. – 384 с.

2.8. Федоренко В. Г., Ніколенко Ю. В. та ін. Основи економічної теорії: підручник / за наук. ред. проф. Федоренка В. Г. – К.: Алерта, 2005. – 511 с.

3. Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

3.1. Баб'як М. Н., Пешенкова Л. А., Рибчук А. В. Економічна теорія: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 208 с.

3.2. Базилінська О. Я. Макроекономіка: навч. посіб. – 2-ге вид., випр. – К.: Центр навчальної літератури, 2018. – 442 с.

3.3. Бутук А. И. Экономическая теория: учеб. пос. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Викар, 2018. – 668 с.

3.4. Мочерний С. В. Економічна теорія: посіб. для студ. вищих закладів освіти. – К.: Видавничий центр «Академія», 2017. – 592 с.

3.5. Мочерний С. В., Устенко О. А. Основи економічної теорії: навч. посіб. – 3-тє вид., стер. – К.: Академія, 2018. – 502 с.

3.6. Орехівський Г. А. Тестово-словниковий практикум з економічної теорії: навч. посіб. – К.: Каравела, 2007. – 216 с.

3.7. Основи економічних знань: навч. посіб. / А. С. Гальчинський та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Вища школа, 2002. – 543 с.

3.8. Основи економічної теорії / за ред. В. А. Предборського. – К.: Кондор. – 2002. – 621 с.

3.9. Основи економічної теорії: навч. посіб. / Л. Ю. Мельник, М. Х. Корецький, В. М. Огаренко та ін.; під заг. ред. заслуж. працівн. нар. освіти України, д. е. н., проф. Л. Ю. Мельника. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 528 с.

3.10. Основи економічної теорії: посіб. для студ. вищих навч. закл. / В. О. Рибалкін та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 352 с.

3.11. Основи стійкого розвитку: навч. посіб. / за заг. ред. д. е. н., проф. Л. Г. Мельника. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.

3.12. Політична економія: навч. посіб. / К. Т. Кривенко, В. Є. Савчук, О. О. Беляєв та ін.; за ред. д. е. н., проф. К. Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2001. – 508 с.

3.13. Політична економія: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / за ред. В. О. Рибалкіна, В. Г. Бодрова. – К.: Академвидав, 2004. – 672 с.

3.14. Пушкаренко П. І. Економічна теорія: як виконувати контрольну, курсову і наукову роботи в умовах кредитно-модульної системи навчання: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. – Суми: Мрія, 2009. – 132 с.

3.15. Семененко В. М., Коваленко Д. І., Бугас В. В. Економічна теорія. Політекономія: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 360 с.

3.16. Чепінога В. Г. Основи економічної теорії: навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.

3.17. Экономическая теория (политэкономия): учебник / под общ. ред. заслуж. деятелей науки РФ, проф. В. И. Видянина, Г. П. Журавлёвой. – М.: изд-во Рос. экон. акад., 2000. – 592 с.

3.18. Экономическая теория / под ред. А. И. Добрынина, Л. С. Тарасевича. – 3-е изд. – СПб.: Изд. СПбГУЭФ; Питер, 2008. – 630 с.

4. Монографії та інші наукові видання:

4.1. Вахович І. М., Камінська І. М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення: монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 400 с.

4.2. Гайдуцький А. П. Міграційний капітал в країнах, що розвиваються: монографія. – К.: УкрІНТЕІ, 2008. – 296 с.

- 4.3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.
- 4.4. Затонацька Т. Г. Бюджетне інвестування: теорія та практика: монографія. – К.: НДФІ, 2008. – 336 с.
- 4.5. Затонацькая Т. Г. Налогообложение: проблемы науки и практики: монография. – Х.: ФЛП Александра К. М., 2008. – 264 с.
- 4.6. Кривовязюк І. В. Проблемы экономического развития предприятий на современном этапе // Опыт и проблемы социально-экономического развития предприятий, отраслей, комплексов: монография. Кн. 2 / под ред. В. В. Бондаренко. – Пермь: РИО ФГОУ ВПО «Пензенская ГСХА», 2009. – С. 147–159.
- 4.7. Кульчицький Б. В. Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація: монографія. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 352 с.
- 4.8. Лютий І. О., Зражевська Н. В., Рожко О. Д. Державний кредит та боргова політика України. – 2-ге вид. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 360 с.
- 4.9. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
- 4.10. Панчишин С. Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва: монографія. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 452 с.
- 4.11. Парасій-Вергуненко І. М., Бродська І. І. Оцінка вартості підприємства: обліково-аналітичні аспекти: монографія. – Луцьк: ЛНТУ, 2009. – 211 с.
- 4.12. Романюк М. В. Податкова політика як чинник соціально-економічного зростання в Україні. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 280 с.
- 4.13. Слав'юк Р. А., Чиж Н. М. Управління структуруванням власного капіталу акціонерних товариств: монографія. – К.: УБС НБУ, 2009. – 358 с.
- 4.14. Тропіна В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства. – К.: НДФІ, 2008. – 368 с.
- 4.15. Чугунов І. Я., Затонацька Т. Г., Ставицький А. В. Фінансово-економічне прогнозування і планування: монографія. – К.: ТОВ «ПоліграфКонсалтинг», 2007. – 312 с.

5. Інші джерела:

- 5.1. Алексеєнко Л. М. Фінансовий капітал в економічній системі держави // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 7–12.
- 5.2. Бокань Б. Б. Диверсифікація підприємства: передумови, види та форми // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 21–24.
- 5.3. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2010. – 860 с.
- 5.4. Булана О. Державна підтримка підприємств реального сектора економіки в Україні в умовах її інтеграції у СОТ і ЄС // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 68–78.

- 5.5. Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики.* – 4-те вид. – К.: Знання, КОО, 2008. – 302 с.
- 5.6. Васильченко З. М. *Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація.* – К.: КОНДОР, 2007. – 528 с.
- 5.7. Вовк В. *Теорії конкуренції та її особливості в банківській сфері // Економіка України.* – 2011. – № 8. – С. 56–66.
- 5.8. Возний К. З. *Інфляція і девальвація: макроекономічні взаємозв'язки та залежності // Економіка України.* – 2010. – № 11. – С. 35–46.
- 5.9. Гальчинський А. *За межами капіталізму // Економіка України.* – 2011. – № 9. – С. 4–16.
- 5.10. Гальчинський А. *Економічна наука: проблеми методологічного оновлення // Економіка України.* – 2007. – № 3. – С. 4–10.
- 5.11. Голов Р. С., Теплышев М. М., Пророков А. Н. *Бизнес-энциклопедия / ред.: Р. С. Голов.* – 2-е вид., перераб. и доп. – М.: Дашков и К, 2010. – 776 с.
- 5.12. Головінов О. М. *Соціально орієнтована ринкова економіка як модель соціальної держави // Економіка і держава.* – 2007. – № 2. – С. 10–12.
- 5.13. Гончарук А. Г. *Вплив бюджетної політики на розвиток національної економіки // Фінанси України.* – 2006. – № 12. – С. 33–39.
- 5.14. Горбачов В., Гурченков О. *Еволюція та сучасний стан наукових уявлень про інтенсифікацію виробництва // Економіка України.* – 2005. – № 1. – С. 53–59.
- 5.15. Гош О. *Ринок як засіб відродження перехідної економіки України // Економіка України.* – 2005. – № 9. – С. 75–82.
- 5.16. Гош О. *Соціально-економічний лад реформованої України: основні необхідні інновації // Економіка України.* – 2011. – № 3. – С. 78–88.
- 5.17. Гриценко А. *Методологічні основи модернізації України // Економіка України.* – 2011. – № 1. – С. 38–47.
- 5.18. Дем'яненко С. *До питання сучасної економічної термінології // Економіка України.* – 2011. – № 8. – С. 90–95.
- 5.19. Диба М., Ягодка А., Дзюбенко Л. *Теоретико-методологічні основи господарського регулювання в сучасній економічній системі // Економіка України.* – 2005. – № 10. – С. 42–48.
- 5.20. Ебергард П. *Результати суспільно-економічних перетворень у Польщі та Україні // Економіка України.* – 1999. – № 4. – С. 80–86.
- 5.21. *Економічна енциклопедія. У 3-х т. / редкол.: С. В. Мочерний (відповід. ред.) та ін.* – К.: Видавничий центр «Академія». – Т. 1: 2000. – 864 с. Т. 2: 2001. – 848 с. Т. 3: 2002. – 952 с.
- 5.22. Єщенко П. *Економіка перехідного періоду: теоретико-методологічні і методичні підходи // Економіка України.* – 2001. – № 5. – С. 52–56.
- 5.23. Єщенко П., Арсеєнко А. *Деміфологізація неолібералізму – шлях до подолання догматизму в економічній науці // Економіка України.* – 2011. – № 7. – С. 14–25.

- 5.24. Звягільський Ю. Проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні // *Економіка України*. – 2011. – № 5. – С. 65–74.
- 5.25. Канцуров О. Інституціоналізм як теоретико-методологічні засади сучасних реформ // *Економіка України*. – 2011. – № 5. – С. 15–23.
- 5.26. Кіндзерський Ю. Інституціональні аспекти відтворення у контексті структурних трансформацій // *Економіка України*. – 2007. – № 1. – С. 4–13; № 2. – С. 4–12.
- 5.27. Кіндзерський Ю., Паламарчук Г. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні // *Економіка України*. – 2006. – № 8. – С. 19–29.
- 5.28. Кічурчак М. В. Суспільний товар як економічна категорія у поглядах економістів ХХ ст. // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 2 (18). – С. 46–50.
- 5.29. Кленін О. В. Концептуальні основи управління виробничо-господарським потенціалом промислового підприємства // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 2 (18). – С. 50–53.
- 5.30. Ключко В. Глобалізація та особливості сучасної економічної кризи // *Економіка України*. – 2011. – № 9. – С. 27–37.
- 5.31. Коваленко Ю. Формування інституційних передумов розвитку фінансового сектору економіки України // *Економіка України*. – 2011. – № 7. – С. 49–59.
- 5.32. Ковальчук Т., Іванов Є., Іванов С. Актуалізація висновків теорії грошового обігу в контексті глобальної фінансової кризи // *Економіка України*. – 2010. – № 10. – С. 15–24.
- 5.33. Корінев В. Л. Особливості стратегічного ціноутворення в умовах інноваційної діяльності підприємства // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 2 (18). – С. 53–57.
- 5.34. Корнійчук Л. Політекономія: виникнення і еволюція // *Економіка України*. – 2011. – № 2. – С. 80–92.
- 5.35. Коростей В. Законодавча стратегія розвитку економіки України // *Право України*. – 2007. – № 7. – С. 105–110.
- 5.36. Кошелєв Е., Вороб'єва О. Ответственность бизнеса: опыт внедрения, характерные черты и особенности // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 1. – С. 51–56.
- 5.37. Кудряшов В. Стан державних фінансів та напрями їх оздоровлення // *Економіка України*. – 2011. – № 3. – С. 14–26.
- 5.38. Кузнецов О. Особливості антикризової програми «Групи двадцяти» // *Економіка України*. – 2011. – № 2. – С. 70–79.
- 5.39. Кукурудза І. І. Економічна політика України в контексті китайського досвіду // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 2 (18). – С. 64–69.
- 5.40. Лазня І., Рибалкін В. Загальний закон власності // *Економіка України*. – 2001. – № 9. – С. 43–50.
- 5.41. Ларцев В. Основні особливості етапів приватизації // *Економіка України*. – 2001. – № 3. – С. 43–50.

5.42. Ларцев В. Сутність та основні форми процесу роздержавлення в Україні // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 17–23.

5.43. Локтев В. З надією на ренесанс вітчизняної науки // Вісник НАН України. – 2007. – № 1. – С. 3–12.

5.44. Лукінов І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України // Економіка України. – 2001. – № 6. – С. 4–9.

5.45. Луніна І. Державні фінанси та інфраструктурні проблеми розвитку економіки // Економіка України. – 2011. – № 8. – С. 46–56.

5.46. Лютий І. О., Демиденко Л. М., Субботович Ю. Л. Бюджетна політика і стабільність соціально-економічного розвитку України // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 3–13.

5.47. Ляшенко В. І., Бачурін А. О. Механізми регулювання структурних трансформацій в умовах економічної рецесії // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1 (17). – С. 63–66.

5.48. Мазаракі А., Лагутін В. Ринок споживчих товарів в Україні: посткризові тенденції // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 17–26.

5.49. Макогон Ю. В. Посткризисная экономика Украины // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 73–78.

5.50. Малий І., Галабурда М. Економічна наука: проблеми усвідомлення методології // Економіка України. – 2006. – № 9. – С. 45–54.

5.51. Малуго Н. М., Замула І. В. Природний капітал: ідентифікація та бухгалтерський вимір // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1 (17). – С. 66–71.

5.52. Матвієнко П. В. Аналіз трансформаційних процесів в Україні // Економіка і держава. – 2007. – № 2. – С. 55–59.

5.53. Матвієнко П. В. Концентрацію грошових потоків – на рівень державної політики // Економіка і держава. – 2007. – № 1. – С. 70–74.

5.54. Махсма М. Особливості сучасного ринку праці в аграрному секторі України // Економіка України. – 2010. – № 12. – С. 59–68.

5.55. Мокряк В., Мокряк Е. Взаємозв'язки відносин власності та господарської влади в умовах організаційного підприємництва // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 42–43.

5.56. Мокряк В., Мокряк Е. До питання про сучасне трактування капіталістичної приватної власності // Економіка України. – 2005. – № 5. – С. 58–65.

5.57. Мокряк В., Мокряк Е. Концепція саморегульованого ринку: її захист і критика в контексті сучасних соціально-економічних реалій // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 17–26.

5.58. Мудрак Р. Державна регуляторна політика як складова економічного розвитку // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 34–41.

5.59. Никифоров А. Є., Диба В. М. Вплив державної амортизаційної політики на оновлення основного капіталу інноваційних підприємств // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 67–74.

5.60. Новицький В. Інституціоналізм у діалектиці сучасного економічного розвитку // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 49–58.

5.61. Носова О. Про фундаментальні причини фінансових криз та життєздатність фінансових ринків у сучасній формі // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 45–55.

5.62. Огліх В., Шаповалов О. Макроекономічний аналіз економічного розвитку та системи оподаткування // Економіст. – 2007. – № 2. – С. 66–70.

5.63. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету як домінанта фінансової стабільності держави // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 19–28.

5.64. Онищенко В. Модернізація як імператив розвитку України // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 4–13.

5.65. Павлов К. В. О перспективах развития системы рыночных отношений // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2 (18). – С. 97–108.

5.66. Пивоваров М. Г., Шаповалов О. М. Новий підхід до визначення впливу факторів виробництва для досягнення конкурентоспроможності в підприємстві // Вісник економічної науки України. – 2010. – №1 (17). – С. 77–80.

5.67. Пилипів В. До питання про федералізацію України: проблеми забезпечення бюджетної самодостатності регіонів // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 26–34.

5.68. Пінчук Н. М. Економічна оцінка природних ресурсів // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 20–28.

5.69. Поздняков О. І. Особливості банківського регулювання та нагляду в країнах з перехідною економікою // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 101–107.

5.70. Покритан А. Про характер виробничих відносин у сучасній Україні // Економіка України. – 1999. – № 10. – С. 61–69.

5.71. Полозенко Д. Основні напрями соціальної політики на сучасному етапі розвитку економіки України // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 83–89.

5.72. Полозенко Д. В. Банківська система України в умовах функціонування іноземних банків // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 91–93.

5.73. Полозенко Д. В. Державний бюджет України та основні напрями забезпечення соціально-економічного розвитку // Економіка і держава. – 2007. – № 5. – С. 4–6.

5.74. Полозенко Д. В. Доходи бюджету України і напрями їх реструктуризації // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 155–157.

5.75. Полозенко Д. В. Фінансова система України і бюджетний процес: сутність та шляхи їх удосконалення // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 18–25.

5.76. Потакаєва О. В. Ознаки підприємницької діяльності // Економіка і держава. – 2007. – № 1. – С. 42–45.

5.77. Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України в ХХІ столітті: Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Економічні науки (за матеріалами III

міжнародної науково-практичної конференції). – Вип. 3. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори – 2006», 2010. – 592 с.

5.78. Пробоїв О. А. Вплив глобалізаційних тенденцій на світові фінансові ринки та їх наслідки для економіки України // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1. – С. 85–87.

5.79. Пустовійт Р. Порівняльний аналіз неінституціональної та неокласичної теорій // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 54–59.

5.80. Пустовойт О. До питання про середньострокову перспективу розвитку економіки України // Економіка України. – 2005. – № 7. – С. 42–48.

5.81. Пустовойт О. Ринок споживчих товарів України: тенденції розвитку і вплив на структуру економіки // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 59–69.

5.82. Радзімовська С. Ф. Міжнародний досвід: Корея від занепаду до процвітання // Економіка і держава. – 2007. – № 2. – С. 71–74.

5.83. Радіонов Ю. Актуальні проблеми розвитку міжбюджетних відносин // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 54–64.

5.84. Ревун В. І. Про реформування й модернізацію податкової системи // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 27–34.

5.85. Рибак С. Бюджетна стратегія: українські реалії та зарубіжний досвід // Економіка України. – 2011. – № 8. – С. 40–45.

5.86. Рокоча В., Мороз Д. До питання про вибір оптимального шляху ринкової трансформації // Економіка України. – 1998. – № 9. – С. 53–58.

5.87. Романюк М. В. Податкова система та інвестиційна привабливість економіки України // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 38–42.

5.88. Рябініна Л. Сутнісні особливості сучасних грошей та їх функції // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 40–49.

5.89. Семенковський А. Методологічні основи монетарної теорії // Економіка України. – 1999. – № 4. – С. 40–43.

5.90. Сивульський М. І. Основні пріоритети бюджетного процесу // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 13–17.

5.91. Симоненко В. Держава і ринок: шляхи партнерства // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 71–77.

5.92. Ситник Л. С., Бервенова Т. М. Типи розвитку національної економіки // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 1 (17). – С. 97–101.

5.93. Скарга М., Шелегеда Б., Баєвська Р. Коригування відмінностей у соціально-економічному розвитку територій // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 77–87.

5.94. Скрипник А. Фіскальні та соціальні наслідки переходу до плоскої шкали оподаткування доходів фізичних осіб // Економіка України. – 2006. – № 12. – С. 11–20.

5.95. Сова О. Ю. Сутність та види дефіциту державного бюджету // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 20–24.

- 5.96. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки // *Економіка України*. – 2006. – № 7. – С. 4–12.
- 5.97. Соколовська А. М. До питання про податкову реформу в Україні // *Фінанси України*. – 2006. – № 4. – С. 55–61.
- 5.98. Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки // *Фінанси України*. – 2006. – № 9. – С. 65–81.
- 5.99. Степаненко А., Чамара І. Вплив іноземних фінансово-кредитних установ на національну банківську систему // *Економіка України*. – 2011. – № 2. – С. 60–67.
- 5.100. Степаненко С. Історична еволюція поняття «власність» (від Арістотеля до неоінституціоналістів) // *Економіка України*. – 2011. – № 9. – С. 76–92.
- 5.101. Стецюк П. А. Економічна суть фінансових ресурсів // *Фінанси України*. – 2007. – № 1. – С. 129–143.
- 5.102. Тарасевич В. Про предмет фундаментальної економічної науки // *Економіка України*. – 1996. – № 12. – С. 60–67.
- 5.103. Тарасевич В., Лебедева В. Про цивілізаційні передумови інтеграційної політики України // *Економіка України*. – 2006. – № 3. – С. 47–54.
- 5.104. Третьяк В. В., СерEDA Е. А. Национальная инновационная система как основа экономики инновационного типа // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 1. – С. 115–118.
- 5.105. Тропіна В. Соціальна функція держави та фіскальний механізм її реалізації: теоретико-практичні аспекти дослідження // *Економіка України*. – 2006. – № 11. – С. 54–61.
- 5.106. Уткін Д. Ф. Стратегічні підходи до проблеми функціонування кредитно-фінансових установ // *Економіка і держава*. – 2007. – № 2. – С. 46–48.
- 5.107. Фісун А. Економічний прорив Китаю: досягнення, перспективи та проблеми // *Економіка України*. – 2011. – № 5. – С. 84–92.
- 5.108. Фісун А. Створення наукомістких робочих місць – фундамент зростання економіки України // *Економіка України*. – 2007. – № 1. – С. 32–41.
- 5.109. Фролова Н. Оподаткування доходів від праці та від капіталу в Україні // *Економіка України*. – 2006. – № 12. – С. 21–28.
- 5.110. Харазішвілі Ю. Вимірювання тіньового ВВП на основі функцій сукупного попиту і сукупної пропозиції // *Економіка України*. – 2007. – № 1. – С. 57–63.
- 5.111. Харазішвілі Ю., Дмитренко Н. Методичний підхід до оцінки тіньової зайнятості в Україні // *Економіка України*. – 2010. – № 12. – С. 16–28.
- 5.112. Харазішвілі Ю., Любич О. Про взаємозв'язок дефіциту бюджету та макроекономічних показників в Україні // *Економіка України*. – 2006. – № 6. – С. 31–40.
- 5.113. Харламова Г. Моделювання впливу регіонального фактору на надходження прямих іноземних інвестицій в Україну // *Економіст*. – 2007. – № 5. – С. 50–53.

5.114. Харламова Г. О. Вплив інвестицій на економічне зростання // *Фінанси України*. – 2005. – № 3. – С. 57–64.

5.115. Хохлов М. Про економічний зміст категорії власності в транзитивній економіці // *Економіка України*. – 2002. – № 1. – С. 28–32.

5.116. Чередниченко О. М. Непряме оподаткування в Україні // *Фінанси України*. – 2003. – № 11. – С. 98–100.

5.117. Чувардинський О. Г. Сучасні проблеми розвитку торговельно-інвестиційного співробітництва України і країн-членів Європейського Союзу // *Економіка і держава*. – 2007. – № 2. – С. 13–15.

5.118. Чувардинський О. Г. Формування стратегії економічної безпеки України в контексті інтеграції і глобалізації світової економіки // *Економіка і держава*. – 2007. – № 1. – С. 16–19.

5.119. Чугунов І. Я., Ігнатенко А. Б. Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // *Фінанси України*. – 2006. – № 4. – С. 3–14.

5.120. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики // *Фінанси України*. – 2007. – № 1. – С. 3–16.

5.121. Шевченко А., Жученко В., Ніколенко С. Маржиналізм: історія, теорія, практика // *Економіка України*. – 1999. – № 8. – С. 55–61.

5.122. Шелудько Н. До проблеми реструктуризації банківської системи в Україні // *Економіка України*. – 2006. – № 11. – С. 19–26.

5.123. Ширнин І. Г., Палкин В. А. Економіка України в умовах спада мирової економіки // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 1 (17). – С. 151–157.

5.124. Шлафман Н. Л. Методичні засади формування регіональних програм підтримки підприємництва // *Вісник економічної науки України*. – 2010. – № 2 (18). – С. 171–177.

5.125. Шовкун І. Податкові фактори технологічного розвитку економіки // *Економіка України*. – 2011. – № 5. – С. 40–53.

5.126. Штепа Л. О. Оцінка відносин власності в умовах трансформації економіки України // *Фінанси України*. – 2005. – № 4. – С. 13–15.

5.127. Шубравська О. Біоекономіка: аналіз світового розвитку та передумови для становлення в аграрному секторі економіки України // *Економіка України*. – 2010. – № 10. – С. 63–73.

5.128. Юхименко П. І. Сучасні тенденції та стратегія фінансової політики України // *Фінанси України*. – 2005. – № 10. – С. 101–110.

5.129. Юшко С. Спрощена система оподаткування юридичних осіб: переваги та ризики застосування // *Економіка України*. – 2011. – № 7. – С. 60–71.

5.130. Яременко О. Лібералізм, економічна свобода і держава // *Економіка України*. – 2010. – № 12. – С. 4–15.

5.131. Ярош О., Пушкарьов О. Шляхи подолання соціальної несправедливості й нерівності в Україні // *Економіка України*. – 2011. – № 3. – С. 70–77.

5.132. Яценко В. М. Грошовий обіг у відкритій економіці // *Фінанси України*. – 2006. – № 4. – С. 92–98.

Навчальне видання

Кокарєв Іван Васильович

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Навчальний посібник

Редактор, оригінал-макет – *Самотуга А.В.*
Редактор *Колесник А.В.*

Підп. до друку 12.06.2020. Формат 60x84/16. Друк – RISO, цифровий.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 6,00. Обл.-вид. арк. 6,25. Тираж – 30 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 756-46-41
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018